

ISSN 1302-3519

ÇALIŞMA ORTAMI

İki Ayda Bir Çıkar / Sayı : 122

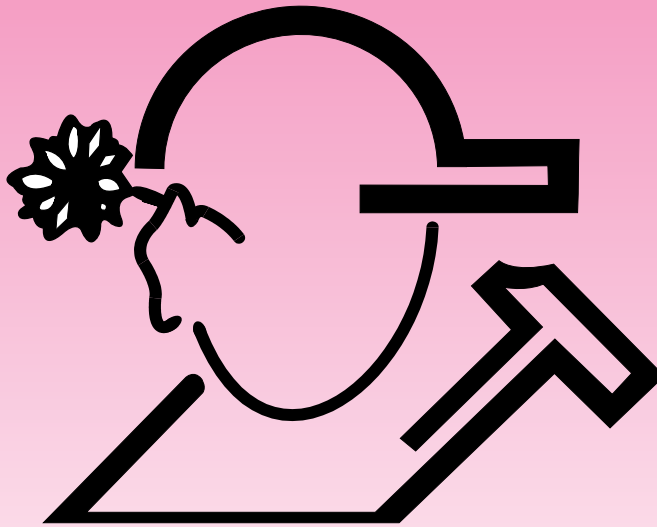
Mayıs - Haziran 2012

İŞÇİ SAĞLIĞI
İŞ GÜVENLİĞİ
ERGONOMİ
İŞ HİJYENİ
ÇEVRE
TOPLUM ÖRGÜTÇÜLÜĞÜ
ÇOCUK EMEĞİ
KADIN
SOSYAL POLİTİKA
NÜFUS
SOSYAL HEKİMLİK

- Toplum Hekimliğine Gönül Verenler - 9

Motosikletli Ebe Hayru Nisa Gökay

- Önce Kafalar Değişmeli
- Basından - Korkunç
- Ücretsiz Aile İşçisi Çocuklar ve Sorunları
- Merdiven Güvenliği
- Küçükken Olan Büyük Şeyler
- Baba, Torunun Baba Oluyor
- Nüfus Artışını, Büyük İnsanlığın Doğaya Egemenliği Dengeleyecektir
- Çingeneler ve Sosyal Politika - 3
- İki Dakika Düşün: Tehlikeyi Tanıyalım : Kalıp Montajı Yapan İnşaat İşçileri

*Çalışan Çocuklara "Vefa Borcu"nuzu
Ödemek İster misiniz?*

*Fişek Enstitüsü'nün 30. Yılı
Çalışma Ortamı'nın 20. Yılı*

www.fisek.org.tr

MOTOSİKLETLİ EBE HAYRU NİSA GÖKAY

A.Gürhan Fişek*

Adı hiç duyulmamış ama halkının gönlüne taht kurmuş sağlıkçılar vardır. Çoğu, yaptıklarıyla, anılarıyla o yörede hala anılmaktadır. Ama bir "ebe" var ki, yalnızca bir gazete haberiyle, bulunduğu yöreden çıkıp, adını ülkenin başka kentlerinde de duyurmuştur. İzmir Cumaovası (Yeni adıyla Menderes) ilçesinin sınırları içerisindeki Dereköy ve çevresindeki köylerde ebelik yapan Hayru Nisa Gökay'ın en önemli özelliklerinden biri, motosiklet kullanması ve doğumlara en hızlı biçimde ulaşabilmesiydi. Üstelik de, İzmir'in motosiklet ehliyeti olan ilk kadındı. Bu özellikleriyle, 22 Temmuz 1963 tarihli Akşam gazetesinde fotoğraflı bir haber ile okurlara tanıtılmıştır.

Toplumun çok duyarlı olduğu iki konu vardır: Biri eğitim, diğeri sağlık. Onun için hem öğretmenler, hem de sağlıkçılar (doktor, hemşire, ebe) toplum tarafından baş tacı edilebiliyordu. Yine bu öncelikmeden yola çıkarak, şöyle söylemek yanlış olmayacaktır: Türkiye Cumhuriyeti'nin en büyük iki sosyal projesi, "Köy Enstitüleri" ve "Sağlığın Sosyalleşmesi"dir.

Sağlığın sosyalleşmesinin üzerinden 50 yıl geçti. Vakfımız, toplumun durumunu ve duygularını en iyi yansıtan araç olarak gördüğü yazılı basın, sosyalleşmenin en gözde olduğu dönemi simgeleyen 1961-65 dönemi gazetelerindeki, sağlık haberlerini taradı. "Basında Sağlığın Sosyalleşmesi" başlıklı çalışmamız bize bir çok veri kazandırdı. İşte bu verilerden biri de, "Motosikletli Ebe: Hayru Nisa Gökay"dı.

Gazete haberi şöyleydi :

İzmir Trafik Müdürlüğü'ndeki kayıtlara göre, motosiklet ehliyetine sahip tek kadın Dereköy Grup Ebesi H.Gökay, bir ay içinde motosikletini iki defa cankurtaran olarak kullanmış, motorun sepetine yerleştirdiği doğum yapmak üzere olan iki kadını İzmir Çocuk Hastanesi'ne taşıyarak, kadınları ve çocukları mutlak bir ölümden kurtarmıştır. Dereköy grubuna dahil Akçaköy, Görece, Gölcükler, Karakuyu köylerinde gurup ebesi olarak vazife göre Hayrünisa Gökay, sekiz yıl evvel ebe okulunu bitirmiş ve köylerde vasıtasız ebelik yapamayacağını anlayınca, iki yıl evvel motosiklet ehliyeti almıştır. Gönüllü melek Hayrünisa Gökay'ın motosikleti çoğu zaman köylerde, cankurtaran olarak vazife görmekte, köylüler motosikletli ebeyi çok sevmektedirler. Saatte 80 kilometre süratle patika yolda birçok erkekler taşıyarak maharette motosiklet kullanan, asfalt yolda bir çok taksi ve otobüsleri rahatlıkla geçen ve bir an önce doğum yaptıracak köye ulaşan Hayrünisa Gökay, "Motosikletim çok işe yarıyor. Köy kadınlarına bir parça yardım için her türlü tehlikeyi seve seve göze alabilirim" demektedir. Çok süratli motosiklet sürdüğü için, köylerde "erkek ebe" namıyla tanınan ve şimdiye kadar 4 bin çocuk dünyaya getiren Hayrünisa Gökay bir arzusunu şöyle özetlemiştir: "Devlete devamlı hizmet etmek insana büyük zevk veriyor. Hedefim 20 bin doğum yaptırmak. Yirmibin çocuğun ebe annesi olduktan sonra görevimden ayrılacağım."

Bu gazete haberini okuduktan sonra, kendisine ulaşmak için çok çabaladık. Ama yer yarılmış Hayru Nisa Gökay, içine girmişti sanki. Sonunda çalıştığı köylerin muhtarlarına mektup yazarak, onu tanıyanları bulmalarını ve bize onu tanıtmalarını rica ettik. Çok kısa bir süre sonra, Menderes İlçesi Dereköy Muhtarı Kani Türüt'ten aldığımız mektup şöyleydi :

Motosikletli Ebe Hayru Nisa Gökay motosikletinde eşi Hüseyin Gökay ile birlikte.

"Muhtarlığımıza göndermiş olduğunuz mektup, beni o kadar heyecanlandırdı ki, inanç çocukluk yıllarıma döndüm. Mektubunuzda sözünü etmiş olduğunuz Hayru Nisa Gökay hanımefendinin tüm akrabalarını tanırım; o bizim herşeyimi, annemiz gibiydi. Mektubunuzu onlara da okuttum. Kocasının küçük kardeşi benim ilköğretmenim. Hayru Nisa hanımın, kendi çocukları olmadığından dolayı, insanları o kadar severdi ki; nasıl anlatsam, yaşamı boyunca insanlara, doğacak çocuklara, hastalara, çok zaman yürüyerek yağmur çamur demeden gecesini gündüzünü hiç sayarak koşardı. O bir melekti; yüzünden tebessüm hiç eksilmezdi. Kimi görse, küçük büyük demez severdi. O bir melekti; bizler onun kucağında, onun sevgisiyle büyüdük. Küçük bir sepetli motorları, bir de Opel arabaları vardı. Onları herkes tanırdı. Kocasını Hüseyin Gökay, sağlık memuruydu; yaptığı hizmetlerin sınırı yoktu. Çocukları sünnet yapar, para bile almazdı. İnsanların gönlünü kazanmış, çok sevecen, hoşgörülü ve hayırsever bir insandı. Onun da yüzünden tebessüm hiç eksik olmazdı. Karı-koca ikisi de insanları hiç kırmaz iyilik yapmaktan hiç vazgeçmezlerdi. Hayru Nisa hanımefendi, bölgemizin doktoru, çocuklarımızın ebe annesi, gönülleri fetheden, bizlerin de dünyaya gelmesinde büyük emeği olan, can dostumuz iyi bir insandı. Kocasını Hüseyin efendi de, çocukluktan ergenliğe geçmemizde büyük emeği olan iyi bir baba, topluma büyük hizmetler eden, muhterem bir beyefendi kişiliğine sahip, toplumda çok saygı gören iyi bir insandı."

Sevgili muhtarımız, mektubuna bir de Hayru Nisa Gökay'ın değerli eşi Hüseyin beyin, kardeşinin bir mektubunu ve O'nun fotoğraflarını eklemiştik. Hayru Nisa hanımın, kayınbiraderi şöyle diyordu:

"Eski ismi Cumaovası, yenisi Menderes olan ilçemize bağlı 19 köy halkı, ağabeyimi ve yengemi çok iyi tanır. Ağabeyim Hüseyin Gökay, 1947 yılı Kızılçullu Köy Enstitüsü sağlık bölümünden mezun olmuş ve bu yörede sağlık me-

* Prof.Dr.

Hayru Nisa Gökay öğrencilik yıllarında arkadaşları ile birlikte.

murluğu yapmıştır. 1951 yılında Hayru Nisa Akgün ile evlendikten sonra, yengem, onun özendirmesiyle EBE okuluna gitmiş ve ondan sonra yöre köylerinde gece gündüz demeden hizmet vermeye başlamıştır. O zamanlar ulaşım araçlarının yok denecek kadar az olmasından ötürü, doğumlara gidip gelmek zor oluyordu. Bu zorluğu aşmak için, yengeme bir motosiklet aldılar. O motosikleti ile, köylere gidip gelmeye başladı. Bazen kızım Semra'yı da yanına alıyordu."

Mustafa Enver Gökay anlatmayı sürdürüyor:

"Yengeme, Cumaovası Çam köyünde doğumumuz var diye bir vatandaş geliyor. Vakit akşam; saat 20.45. Yengem kızımı motosikletin arkasına bindirerek, yola düşü-

yor. Doğumun olacağı köye geliyorlar. Ev karanlık. Gaz lambası var; ama evi yeterince aydınlatamıyor. Bu durumda doğum yapmak tehlikeli ve zor. Bunun üzerine, yengem, motosikleti doğum yapılacak odanın önüne getiriyor. Kızım Semra'yı da motosikletin üzerine çıkarıyor; motorun ön farını yakıyor. Far, projektör gibi odayı aydınlatıyor. Bu

Hayru Nisa Gökay ayakta (ortada) eşi Hüseyin Gökay (solda) ile birlikte.

Hayru Nisa Gökay (sağda), Mustafa Enver Gökay ile ablası.

Hayru Nisa Gökay köy kadınlarıyla...

ışıkta yararlanarak, doğumu başarıyla gerçekleştiriyorlar. Doğumdan sonra, gece yarısını gece eve dönebildiler; ama ikisi de heyecan içindeydi. Birbirlerinin sözünü kesercesine, heyecanlı yaptıklarını anlattılar. İşte yengem böyle birisiydi. Tüm doğa koşullarına aldırmadan, görevini onurlu bir biçimde yapmaya çalıştı. Ama ne yazık ki, görevini namus bilen, hiç bir özveriden kaçınmayan o değerli insan kendisini koruyamadı ve 1973 yılında aramızdan ayrıldı.”

Geride doğurttuğu binlerce çocuk, onu annesi gibi seven bir toplum bıraktı.

Ne mutlu ona.

Hüseyin - Hayru Nisa Gökay ailesi ile.

Motosikletli ebenin hedefi: 20 bin doğum

Saatte 80 kilometre süratle doğumlara yetişen H. Gökay'a köylüler Erkek ebe diyor

İZMİR, Özel
İzmir Trafik Müdürlüğündeki kayıtlara göre motosiklet ehliyetine sahip tek kadın Dereköy Grup Ebesi H. Gökay, bir ay içinde motosikletini iki defa cankurtaran olarak kullanmış, motorun sepetine yerleştirdiği doğum yapmak üzere olan iki kadını İzmir Çocuk Hastanesine taşıyarak kadınları ve çocukları mutlak bir ölümden kurtarmıştır.

Dereköy grupuna dahil Akçaköy, Görece, Gülcükler, Karakuyu köylerinde gurup ebesi olarak vazife gören Hayrunisa Gökay, sekiz yıl evvel ebe okulunu bitirmiş ve köylerde vasıtasız ebelik yapamayacağını anlayınca, iki yıl evvel motosiklet ehliyeti almıştı. Gönüllü melek Hayrunisa Gökay'ın motosikleti çoğu zaman köylerde cankurtaran olarak vazife görmekte, köylüler motosikletli (Devamı: Sa. 7 Sü. 7 de)

Motosikletli ebenin hedefi: 20 bin doğum

(Bastıraklı 1 inci sayfa)
«Ebevi çok sevmektedirler. Saatte 80 kilometre süratle patika yolda birçok erkeklerle taş çıkartacak maharetle motosiklet kullanan, asfalt yolda birçok takvi ve otobüsleri rahatlıkla geçen ve bir an önce doğum yaptıracak köye ulaşan Hayrunisa Gökay. «Motosikletin çok işe yarıyor. Kimi zaman cankurtaran arabası vasıfesi de görüyor, Lüks lambası olmayan evlerde motosikletin farları ile odayı aydınlatabiliyorum. Köy kadınlarına bir parça yardım için her türlü tehlikeyi seve seve göze alabilirim» demektedir.

Cok süratli motosiklet sürdüğü için köylerde «erkek ebe» namıyla tanınan ve şimdiye kadar 4 bin çocuk dünyaya getiren Hayrunisa Gökay bir arzusunı şöyle özetlemiştir:

«Devlete devamlı hizmet etmek insana büyük zevk veriyor. Hedefim 20 bin doğum yaptırmak. Yirmibin çocuğun ebe annesi olduktan sonra görevimden ayrılacağım.»

Akşam Gazetesi
(22 Temmuz 1963)

Önce Kafalar Değişmeli

Feyza CENGİZ*

Dünya'nın her yerinde uluslar, toplumsal alanda değişimler yaşıyor. Değişen toplumsal koşullar sonrasında oluşmuş sosyolojik ortam da, hukuki konulardaki yeni düzenlemeleri gerekli kılar. Bu hukuki değişimler toplumsal değişimin yanı sıra, siyasal otoritenin baskısından da beslenir. Bir yanda toplumun gelişimine göre zorunluluk haline gelmiş hukuki düzenlemeler varken, öte yandan da yönetimin, otoritenin, Uluslararası Af Örgütü'nün baskısı üzerine oluşturulmaya çalışılan düzenlemeler vardır.

İran, bu ülkelerden biridir. İran'da hala zina, ırza geçme, cinsel sapıklık, hırsızlık, din değiştirme, alkollü içki içme büyük bir suçtur. Bu suçu işleyen çocuklar, "Tanrı isteği" olarak tanımlanan, ölüm cezasına kadar giden hükümlerle cezalandırılmaktadırlar. İran İnsan Hakları 2011 Yıllık Raporu'nda, taşlanarak öldürülenler arasında 5 çocuk bulunduğu belirtilmiştir. Uluslararası Af Örgütü, bu sayının çok düşük gösterildiğini, sonucun daha ürkütücü olduğunu iddia etmiştir.

İran 2012 yılında var olan Ceza Yasası'nda değişikliklere başladı. İran Muhafız Konseyi ve din adamlarından oluşan bir grup, yasadaki düzenlemeleri meclise sundu. Milletvekilleriince de kabul edildi. Yasa, Cumhurbaşkanı Mahmut Ahmedinejat tarafından onaylanıp imzalandıktan sonra yürürlüğe girecek.

Yeni kanuna yönelik sorgulayıcı çalışmalarda bulunan uzmanlar, ülkede 18 yaş altındaki çocuklara uygulanan "taşlanarak öldürme" cezasının tamamen ortadan kaldırıldığını savundu. Homoseksüellere yönelik düzenlemelerde de hukuki zorlamalar olduğu vurgulandı. Yeni kanunda yargıç takdirde düzenlemeye alınmış durumda. Yargıç, verilmiş olan takdir yetkisi ile ölüm cezası almış genç suçluların, cezalarını kaldırabilmekte. Yine aynı kanunda "Tanrı suçu" kabul edilmiş zina, ırza geçme, cinsel sapıklık, hırsızlık, din değiştirme ve alkol tüketimi gibi suçların işlenmesi durumunda genç suçlular için ölüm cezası halen devam etmektedir. İşlediği suçtan dolayı ölüm cezasına çarptırılmış çocukların, yargıcın bilgisine dayanarak cezalandırılması yeni düzenlemeye yer almaktadır. Özel yargı kararı olarak yargıç yetkisi, kesin bir kanıt olacağı gerekçesi ile yasal boşluk güvenmesine dayanılarak izin verilebilecek.

İnsan hakları savunucuları ise, bu düzenlemeye yönelik İran'a suçlamalarda bulundular. Savunucular düzenlemelerin uluslararası kamuoyunu yanıltıcı nitelikte olduğunu öne sürerek, İran'ı suçladı. Hazırlanan yasanın, İran'da ihlal edilen insan haklarının uluslararası alandaki eleştirilerine karşılık bir yanıt niteliği taşıdığı tahmin edilmektedir.

Uluslararası Af Örgütü'nün İran araştırmacısı Drewery Dyke tarafından yeni ceza yasanının hiçbir şekilde geliştirici olmadığı, taşlanarak infazın halen devam ettiği, çocuk suçluların halen idam edilme tehlikesi altında olduğunu, kadınların ve erkeklerin evlilik dışı ilişkiler nedeniyle mahkûm edilebileceklerini vurguladı. Yeni ceza kanununun İran'daki insan haklarının gelişimi konusunda hiçbir gelişme içermediğinin de ekledi.

Londra'da sürgün yaşayan İran'ın önemli insan hakları savunucusu avukatlarından Shadi Sadr, değişikliklerin yanlışlıklar içerdiğini ve İran üzerindeki uluslararası baskının halen devam ettiğini belirtti.

Kanada Uluslararası Af Örgütü'nden Raha Bahreini, İran'da çocuk olma yaşında açık bir ayrımın olmadığını altını çizerek önemini vurguladı. İran ceza sisteminin reşitlik yaşını ceza sorumluluk yaşı olarak kabul ettiğini açıkladı. Buna göre kızların reşitlik yaşı 9, erkeklerin reşitlik yaşı ise 14 olarak belirlenmekte. Bu durumun da 18 yaş altındaki çocukların yetişkinler gibi cezalandırılmalarına ve mahkûm edilmelerine yol açtığını belirtti.

Kısaca kafaları değiştirmeden, yasaları değiştirmenin bir anlamı pek olmuyor. İşte tipik bir örnek daha :

Irak'ta da Mart ayının ilk haftasında, ağzında ve burnunda küpesi olan, kafatası resmi baskılı kıyafetler giyen 90 kadar genç, aşırı dinciler tarafından taşlanarak öldürüldü.

İnsanlık dışı uygulamanın başka bir çeşidi de Avusturalya'da görülmekte. Sayentoloji (Scientology) Kilisesi'ne mensup genç

bir adam, kilisede çocuklara uygulanan, "Kilisenin Rehabilitasyon Projesi Gücü" adını verdiği insanlık dışı ve aşağılayıcı uygulamayı açığa çıkardı. Ailelerinden koparılan çocuklar sessiz, gözlerden uzak çok kötü koşullarda yaşamaya zorlandıkları, günde 14 saat ücretsiz çalıştırılan çocukların, dış dünya ile bağlantılarının kesildiği; Çocuklara "(Gulag) Sürgün" tanımı ile seslendirildiği ortaya çıktı.

Beyinleri yıkanmış bir çocuklar, imzalatırılan bir sözleşmeyle, gelecek yılların mirasçısı, gönüllüsü olarak kuruluşun bünyesine katılmış oluyordular. Shane Kelsey, kilisenin sözleşmesini sekiz yaşında imzaladığını söyledi. Shane bu ortamda bulunduğu süre içinde medyayı takip edemediğini ve internet kullanmadığını anlattı. Ayrıca Sayentoloji dışındaki kitapların okunmasına da izin verilmediğini, gazete okuyamadığını, radyo olmadığını, hiçbir sosyal aktivite içinde yer almadığını belirtti. Dış dünyadan tamamen kopuk bir hayatları olduğunu da ekledi. Baskı altında, acınacak, gereksiz ve aptal bir kişiliğe dönüştürüldüklerini belirtti. Haftada bir kez annesi ile görüşme izni olduğunu söyledi.

Shane, sekiz yaşındaki çocuğun haftada 35 saat çalıştırıldığını; yaşı 14 olduğunda görev yeri mutfak işleri olarak değiştirildiğini; siyah üniformalar giyen çocukların, çok hızlı hareket ederek, koşar adım yaşamakta olduğunu; güne her sabah yoklamaları alınarak başladıklarını söyledi.

Shane açıklamalarının devamında, yedikleri yemeklerin ücretli olduğunu; çoğunlukla kuru fasulye ve pirinç yediklerini anlatırken bu yemek için de 30 sent ödediklerini belirtti. Yemek önceliğinin yetişkinlerde olduğunu, yemek yeme hakkının kendilerine yetişkinlerden sonra geldiğini vurguladı. Yetişkinlerin ne isterlerse yemeye hakları olduğunu, sıra kendilerine geldiğinde ise kalan yemeklerle yetindiklerini açıklamalarına ekledi. Yemeğin kimi zaman çok az kaldığını ve kendileri için yeterli olmadığını söyledi. Yaşadıkları yerin ise, çamurlu ve kirliliği bir yer olduğunu, bu çamurlu ve pis ortamda uyuduklarını, çalıştıklarını açıkladı. Bu kurumun, insanları neden böyle kötü koşullarda yaşattığı sorulduğunda, Shane, "Disiplinin çok önemli olduğunu ve dış dünyadaki insanların kötülüklerine karşı hazır olmamız gerektiğine inanıldığını" söyledi.

Shane 15 yaşına geldiğinde haftanın her günü ve her gün de 14 saat çalıştığını açıkladı. Ticari mutfak olan çalıştığı yerde haftada 100 saat harcadığını belirtti. Kendisi ve diğer çocukların köle gibi, az uykuyla tüm günlerini yemek pişirerek geçirdiklerini anlattı. Haftalık aldıkları ücretin 4 ile 35 dolar arasında olduğunu da açıkladı.

Şu anda başarılı bir mimar olan Peta Obrien, on yıl Sayentoloji Kilisesinin yönetici kadrosunda bulunmuş. 1997 ve 2000 yılları arasında da "Kilisenin Rehabilitasyon Projesi Gücü"nde çalışmış. Kendisi, Shane'in burada yaşadıklarını onaylayıcı açıklamalarda bulunmuştur.

Avukat Grannie O'Donovan zamanını bu tarikatın adalet anlayışını araştırarak geçirmiştir. Kurtulanlara ise danışmanlık konusunda destek olmuştur. Ayrıca bu tarikatın yanlış uygulamaları konusunda, internet ortamında Anonymous grubu ile farkındalığın yaratılması konusunda çalışmalarda bulunmuştur.

Bağımsız Federal Senatör Nick Xenophon bu grubun kararlarının aydınlatılması konusunda başlatılan kampanyayı desteklediğini bildirdi. Yaşananların çocuk tacizciliği olduğunu, bir çeşit çocuk köleliği olduğunu vurguladı. Yetkililerin bu durumu acilen polisin de desteğini alarak araştırması gerektiğini açıkladı. Ayrıca bu kuruluşun vergi ödemediğini de ekleyerek diğer vergi mükelleflerinin aşağılandığını belirtti.

Senatör Nick Xenophon, bu insanlık dışı uygulamayı, işyeri ilişkileri Federal Bakanına taşıdığı açıklamasında da bulundu. Gördüğünüz gibi, yasalar, uluslararası sözleşmelere atılan imzalar, kafalar değişmedikçe hiç bir işe yaramıyor. Tıpkı "Çocuk Gelinler"de olduğu gibi ...

Uluslararası anlaşmalara, sözleşmelere göre 18 yaşın altında yapılan her evliliğe, çocuk evliliği, 18 yaşın altında evlenen her kıza çocuk gelin denmektedir. Onlu yaşlardaki kızlarımız, bir kaç bin liralık başlık paraları karşılığ, kırklı, elli, altmış ve hatta yetmişli yaşlardaki erkeklerle evlendirilmektedirler.

* Fişek Enstitüsü Çalışan Çocuklar Bilim ve Eylem Merkezi Vakfı Gönüllüsü

Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü tarafından yapılan Nüfus ve Sağlık Araştırmaları'na göre, Türkiye'de kızlarda evlenme yaşı 12'ye kadar düşmektedir.

15-19 yaş aralığında kızlarda evlenme oranı, İsveç'te % 0,4, Kanada'da % 0,6, Fransa'da % 0,6, Finlandiya'da % 0,6, Japonya'da % 0,7, Almanya'da % 1,2, Belçika'da % 1,6, İngiltere'de % 1,7, İspanya'da % 2,3, Hollanda'da % 2,4, İtalya'da % 3 ve Amerika Birleşik Devletleri'nde % 3,9.

Geri kalmış ülkelerde ise, 15-19 yaş aralığında kızlarda evlenme oranı şöyle:

Şili'de % 11,7, Azarbaycan'da % 12, Arjantin'de % 12,4, Peru'da % 12,5, Lübnan'da 13,2, Mısır'da % 15,9.

Ülkemizde çocuk gelin oranı % 15,5 olarak saptanmış. Ancak bu oran gerçeği yansıtmıyor. Çünkü bu veri İçişleri Ba-

kanlığı Nüfus ve Vatandaşlık İşleri Genel Müdürlüğü'nden alınan "resmi nikah" bilgileriyle saptanmış. Oysa ki, dini nikaha dayanan evlilikler de buna eklendiğinde, bu rakkamın %30-35 arasında olduğu tahmin ediliyor.

Uluslararası sözleşmeler var mı? VAR.

Yasalar, yasakları koymuş mu? KOYMUŞ.

Peki neden bu utanç tablosunun rakamları hala yükseliyor. Çünkü değişmeyen bir şey var: KAFALAR...

Kaynaklar

CRINMAIL

a) http://www.crin.org/email/crinmail_detail_popup.asp?crinmailID=4111

b) http://www.crin.org/email/crinmail_detail_popup.asp?crinmailID=4139

Mehmet Coşkun: Çocuk Gelin Olmaz, Posta Gazetesi 2012.

KORKUNÇ!

23 Nisan Çocuk Bayramı'nda işte Türkiye'nin korkunç gerçeği: Gezici Araştırma Şirketi, ilk kez 9-18 yaş arası çocuklarla kamuoyu araştırması yaptı. 38 il ve 179 ilçede yapılan araştırmaya göre; 9-18 yaş grubundaki 15 milyon çocuktan 4 milyonu evli. Evli her 4 çocuktan 3'ünün de bebeği var

3 ÇOCUKTAN BİRİ OKULA GİDEMİYOR

► Türkiye genelinde çocukların yüzde 29,3'ü okula gitmiyor. Okuma-yazma bilmeyen çocuk oranı yüzde 15,6. Kız çocuklar arasında bu oran daha yüksek.

► Çocukların okutulmamasının başlıca nedenleri:

- 1 Çalıştırılması
- 2 Ailesinin istememesi
- 3 Erken evlendirilmesi
- 4 Yoksulluk

► Çalışan çocukların yüzde 65,6'sı okula gitmek istiyor. Yüzde 74,5'i sağlıksız koşullarda çalışıyor. Yüzde 27,8'inin babası işsiz.

► Çocukların yüzde 13,8'i engelli. Engelli çocukların yüzde 63,7'si de eğitime devam edemiyor.

► Çocukların yüzde 26,9'u evli. Evli çocukların yüzde 74,7'sinin de bebeği var.

► Çocukların yüzde 43,7'si ailesinden fiziksel şiddet görüyor.

► 18 yaş altı kız çocukların evlilik oranı Doğu Anadolu'da yüzde 59,7, Güneydoğu Anadolu'da yüzde 68,5.

► Okuma yazma bilmeyen her 10 kız çocuğundan 8'i evlendirilmiş.

► Evli çocukların aylık geliri 500 TL'nin altında.

Ücretsiz Aile İşçisi Çocuklar ve Sorunları

Ülfiye ÇELİKKALP*

Ücretsiz Aile İşçisi Çocuk

Birleşmiş Milletler'in Çocuk Haklarına Dair Sözleşmesi'nin 1. Maddesine göre 18 yaşına kadar her insan çocuktur. Sözleşme; tüm çocukların eşit olduğunu, sağlıklı ve yeterli beslenme hakkına sahip olduklarını, eğitim ve oyun oynama hakları bulunduğunu ifade etmekte, çocukların çalışmamaları, istismar edilmemeleri gerektiğini belirtmektedir. Çocuk olarak tanımlanan bu yaş grubundakilerin çalışma yaşamı içinde yer almamasına işaret edilmektedir. Ayrıca Uluslararası Çalışma Örgütü'nün (ILO) En Düşük Çalışma Yaşına İlişkin 138 No.lu Sözleşme (1973) hükümlerine göre en küçük çalışma yaşı 15'dir. Ülkemizde gerek Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşmeyi gerek ilgili ILO sözleşmesini imzalayarak çocuk tanımını yasal olarak onaylamıştır. Buna karşılık birçok ülkede olduğu gibi ülkemizde de çocuklar çalışma yaşamında yer almakla olup hatta olumsuz koşullarda çalışmaktadırlar.

Çocuklar, tüm dünyada olduğu gibi ülkemizde de ailelerine ekonomik katkı sağlamak amacıyla bedensel, ruhsal ve sosyal gelişimlerini aksatan işlerde çalışanlar ve çalışan bu çocukların büyük çoğunluğu ücretsiz çalıştırılmaktadır. Özellikle kayıt-dışı sektörlerin aile işletmeleri niteliği taşıması, çok küçük üretim birimleri olması ve işyerlerinin herhangi bir kayda tabi olmadan üretim faaliyetlerinde bulunması, bu işyerlerinde aile üretimine katkıda bulunmak üzere yoğun bir biçimde çocuk emeğinin sömürülmesine olanak sağlamaktadır. Bu çocukların küçük bir kısmı eğitim ve çalışmayı bir arada yürütürken, çok daha büyük kısmı her seviyedeki düzeydeki eğitimi terk ederek aile bütçesine katkıda bulunmak için ücretsiz aile yardımcısı olarak yoğun bir şekilde üretken olmayan işlerde istihdam edilmektedir (Bilir 2004, Güloğlu 2005).

Türkiye İstatistik Kurumu'na (TÜİK) göre ücretsiz aile işçisi; aile fertlerinden bir ya da bir kaçının sahip olduğu işletmelerde herhangi bir ücret almaksızın çalışan aile bireyi olup bu kişiler ancak eş, çocuk, anne, baba, amca vb. akrabalar olabilir şeklinde tanımlanmaktadır (TÜİK). Tarım işi böyle bir birim olarak kabul edilmekte olup ücretsiz aile işçileri en çok bu sektörde istihdam edilirler. Tarım ailesi olarak çalışan birçok kişi aile reisi, serbest meslek kabul edilirken geri kalanı (kadın ve çocuklar) ücretsiz aile işçisidir. Küçük alanlarda yapılan tarım işleri çoğu kez aile işletmesi şeklinde olduğundan genellikle ailenin bütün bireyleri çalışmak durumunda olup, birçok ülkede tarım çalışanları ücretsiz aile işçisidir (Etlier 2011). Ürün miktarı üzerinden ödeme yapılan plantasyonlarda, çocuklar, aile biriminin bir parçası olarak, ailenin toplam kazancını arttırmak için çalıştırılmaktadırlar. Tarım ve kırsal alanda çalışan çocukların, ücretsiz aile işçisi olarak istihdamı da son derece yaygın bir istihdam biçimidir (Eurofound 2007, Karakoyun 2007).

TÜİK'in 2006 tarihli Çocuk İşgücü Araştırmasına göre, 6-17 yaş grubundaki çocuk sayısı 16 milyon 264 bindir. 6-17 yaş grubundaki çocukların 958 bini çalıştırılıyor. Bunların 420 bini ücretsiz aile işçisi, **392 bini tarım işçisi konumundadır (TÜİK, 2006). Tarımda 392 bin çalıştırılan bu çocuklar da, tıpkı anneleri gibi, ücretsiz aile işçisi konumundadırlar.** TÜİK Şubat 2011 verilerine göre ücretsiz aile işçilerinin %92'si kayıt dışı, tarımdaki ücretsiz aile işçilerinin %95'i kayıt dışıdır (TÜİK, 2011). Bu durum, kayıt dışılığın daha çok kırsal bölgelerde tarımsal faaliyetlerde uğraşanlarda, özellikle de ücretsiz aile işçilerinde yoğunlaştığını göstermektedir.

Resim: <http://www.urfstar.com/225-kz-ocuu-tarladan-okula-transfer-oldu-3135.html>

Ücretsiz aile işçiliği, yalnızca tarımsal üretimle de sınırlı değildir. Çocuklar, oturduğu konuta yakın yerde çalışan anne-babanın çalıştığı işletmelerde, ebeveynleri ile birlikte çalışabilmektedirler. Dünyanın çeşitli bölgelerinde çocukların genel olarak çalıştırıldıkları alanlar; ev hizmetlerinde, bağlı iş gücü, seks ticareti ve istismar, endüstri ve çiftlik, sokak satıcılığı, aile ile birlikte çalışmadır (NDWM 2010).

Çocuk işçiliği, fakirlikle ilişkili olup, çocukların çalışmasında toplumsal, ekonomik, politik etkenler önemli rol oynamaktadır. Özellikle bu çocukların geldikleri ailelerin davranışlarında ekonomik faktörlerin belirleyici olduğu bir gerçektir (Yıldız 2007). Az gelişmiş ülkelerde, çocuklar, ailelerinin geçimlerine yardım etmek için çalışmaktadırlar. Her gün, hem zengin hem de fakir ülkelerde fark etmeksizin, milyonlarca çocuk günlerini, yemek yaparak, temizlik yaparak ve kendilerinden daha küçük olmayan çocukların bakımı, bahçe işleri gibi yetişkinlerin her dediğini yapmaya hazır bir şekilde çalışarak geçirmektedir. Ev hizmetçisi olarak adlandırılan bu çocuklardan bazıları aile yanında, bazıları ayrı evlerde de çalıştırılmakta; çoğu emeğinin karşılığını çok az almakta ya da alamamakta; yemek ve barınma karşılığında çalışmaktadırlar. ILO'ya göre, ev hizmetleri, gerçek değerinin altında gösterilmektedir. Çünkü özellikle kadının doğuştan görevi, toplumsal rolü olduğu varsayılmakta; ek bir beceriye gerek olmadığı kabul edilmektedir. 16 yaşın altındaki kız çocuklarının çoğunun, diğer iş kollarından daha çok, yaygın bir şekilde ev işlerinde çalıştırıldıkları belirtilmektedir (NDWM 2010).

Ücretsiz Aile İşçisi Çocukların Sorunları

Milyonlarca çocuk, çocukluk çağını yaşamadan, temel gereksinimleri giderilmeden, çok erken yaşlarda, çalışma yaşamına atılmaktadır. Çocuğun oynamak, öğrenmek, hayal kurmak, dinlenmek, özgürlüğünü sınırsız ve baskısız yaşamak için zamana, mekana ve fırsata duyduğu gereksinme, çalışma yaşamına girmesi ile sınırlanmaktadır. Çalışan çocuklar çoğu kez çocukluklarını yaşayamamaktadırlar. Ağır ve sağlıksız çalışma koşullarıyla, bedensel gelişimleri kadar ruhsal ve sosyal gelişimleri olumsuz etkilenmektedir. Sokakta, tarlada ya da çeşitli atölyelerde çalışan çocuklar, çalışma esnasında, çeşitli ihmal ve istismar biçimleriyle karşılaşmaktadır (Yıldız 2007, Bilir 2004).

Ücretsiz aile işçisi olan çocukların hareket edebilme özgürlükleri, aileleri ve arkadaşları ile iletişime geçebilme-leri, okula devam veya buna benzer hizmetlere erişimleri

* Öğr. Gör., Namık Kemal Üniversitesi Sağlık Yüksekokulu

çalışma şartları aileye bağlıdır. Onların bu şekilde izole edilmeleri gerektiğinde yardım kaynaklarına ulaşmalarını, hem de bu hizmetleri gören sömürü ve istismara uğrayan çocuklara ulaşmayı engellemektedir (Karadoğan 2010).

Sağlık riskleri

Değişik sektörlerde, ücretsiz aile işçisi olarak çalışan çocuklar, sektöre özgü birçok sağlık riski ile karşı karşıyadır. Çocuklar, özellikle iş kazası bakımından, yetişkinlere göre daha fazla risk altındadır. Çocuk, fizik güç olarak yetişkin kişiye oranla daha zayıftır ve yapacağı tehlikeli bir hareketin sonucunun önemini yeterince kavrayamamaktadır. Ayrıca çocuklar oyun eğilimi nedeniyle yaptığı işe gereken önemi veremez. Bazen de çocuk, kendisini kanıtlama çabası ile riskli davranışlarda bulunabilmektedir. Bu özelliklerinden dolayı çocuklar, kazalara daha sık maruz kaldığı için, çalışma ortamında savunmasız grup olarak kabul edilmektedir (Bilir 2004).

Resim, <http://eurolinknews.com/2009/12/09/tainted-money-euro-banknotes-linked-to-child-labour> adresinden alınmıştır.

Ücretsiz aile işçisi olarak, en çok tarım sektöründe ve evde çalışan çocuklarda çok farklı sağlık riskleri bir arada olabilmektedir. Tarımda ve evde ücretsiz aile işçisi olarak çalışan çocuklarda akut ve kronik zehirlenmeler, motorlu araç kazası, madde bağımlılığı, suç işleme eğilimi, uzun çalışma saatleri, ortamın iklim koşulları, taciz, cinsel yolla bulaşan hastalıklar, istenmeyen gebelikler, psikolojik travma gibi bir çok sağlık riski olabilmektedir (Bakırcı 2011, Bilir 2004). Ayrıca çalışan çocuklar, daha düşük sağlık düzeyine sahip olup, beslenme sorunları, malnütriyon, uzun dönemde psikososyal gelişimlerinde bozulma, işyerindeki araç ve gereçlerin çocuklar için ergonomik olmamasından kaynaklanan kazalar ve kas iskelet sistemi sorunları daha sık görülebilmektedir (Bilir 2004).

Tarım alanında, işlerin yoğunlaştığı ekim ve hasat dönemlerinde çalışma süresi çok uzun olabilir. Bu süre çoğu zaman gün doğumundan akşam güneş batıncaya kadar olmak üzere 12-16 saat sürebilir (Bilir 2004). Bu alanda ücretsiz aile işçisi olarak çalışan çocuklarda, uzun çalışma saatlerinde, ağır yük kaldırma ile gelişimsel bozukluklar, böcek ısırıkları, sıcak çarpması, içme kullanma suyu yetersizliği ile enfeksiyon ve paraziter hastalıklar, pestisitlere bağlı zehirlenmeler, mantar zehirlenmeleri, ergonomik olmayan araç-gereçler nedeniyle yaralanmalar, traktörden düşmeler, atlardan düşme gibi iş kazaları daha sık yaşanmaktadır (Bilir 2004, O'neill 2005).

Tarım işçilerinin yaşadıkları ve çalıştıkları ortamların uygunsuzluğu, özellikle gezici tarım işçileri için büyük sorunlar oluşturmaktadır. Çevre hastalıklarının, başta su, gıda ve barınma güvenliğinin olmamasından kaynaklı en-

feksiyon hastalıkları, özellikle çocuklarda daha sık ortaya çıkmaktadır (Bakırcı 2011). Göçmen tarım çalışanı ailelerin çocukları da, evsizlik, yoksulluk, eğitim yetersizliği, psikososyal ve gelişimsel riskleri de sık sık deneyimlemektedirler (Hansen 2003). Tarımda çalışanların tamamına yakınının koruyucu iş sağlığı hizmetlerine ulaşamaması da özellikle temel iş sağlığı hizmetleri açısından en önemli eksikliklerden birini işaret etmektedir.

Resim: <http://evrensel.net/news.php?id=12313>

Ev işlerindeki ücretsiz aile işçisi olan çocuklar ise keskin aletler, sıcak ütü, kaynar su, elektrikli cihazları ve temizlik amaçlı kimyasalları kullanmak zorunda kalmaktadırlar. Bunların kullanımında, genellikle eğitimsiz olup, koruyucusuz kullanma yaygındır ve en çok zehirlenmeler, yanıklar, elektrik çarpmaları ve yaralanmalar meydana gelmektedir (NDWM 2010).

İstismar ve şiddet riski

Çocuklar, çalışma ortamında sık sık sözlü ve fiziksel şiddete maruz kalmaktadırlar. Sözlü şiddet biçimlerinden en çok alay etme, aşağılama, hakaret etme, bağırma, küfretme, fiziksel şiddet biçimlerinden dayak atma, tekmeleme, sıkıştırma, aşırı çalıştırma, yemeksiz bırakma görülmektedir (Karadoğan 2010). Kız çocukları evde, sokakta veya çalıştığı yerdeki kişiler tarafından cinsel tacize sıklıkla maruz kalmaktadırlar. Bu tür istismar durumlarında çocuklarda ağır psikososyal sorunlar hatta intihar olayları yaşanmaktadır.

Eğitimsiz bırakılma riski

Çalışmak zorunda kalan çocukların büyük çoğunluğu, yeterli eğitim olanaklarına sahip değildir. Öncelikli olarak yapacağı iş, ön planda tutulmakta; arta kalan zaman eğitim için ayrılmaktadır. Ancak tamamen eğitim hakkından yok-

Fişek Enstitüsü Çalışan Çocuk Karikatürleri Arşivi, İbrahim Tuncay 2010

sun olan çalışan çocuk sayısı da küçümsenmeyecek kadar çoktur. Genellikle kırsal alanda ücretsiz aile işçisi olarak çalışan çocukların bir kısmının, eğitime ulaşma olanaklarına el konulmuştur. Okul harcı, kitaplar, üniforma ve ulaşım maliyetleri gibi sorunlar bu durumu daha da zorlaştırmaktadır. Eğitimden alınarak kardeşlerine bakmak zorunda bırakılan ve aşırı iş yükü nedeniyle ders çalışmaya fırsat bulamayan çocuklar eğitim şanslarını yitirmektedir (Karadoğan 2010).

Derik Belediyesi'nin, mevsimlik kadın işçilerle yaptığı bir araştırmada, 81 aileden 51'inin okullar kapanmadığı halde, çocuklarını da kendileriyle birlikte, işgücü olarak çalışmaya götürdükleri; çocukların da okul döneminde işe gitmek zorunda kaldıkları ve bu nedenle sürekli derslerinden geri kaldıkları; işe gitmeyen arkadaşlarıyla eğitim düzeyleri arasında çok büyük bir farkın oluştuğunu belirtmişlerdir (www.derik.org).

Resim, www.derik.bel.tr/bilgi57-PELJINDEN-BILIMSEL-CALISMA.htm

Sonuç

Çalışan çocuklar, önemli toplumsal sorunlarımızdan biri olmakla beraber, aynı zamanda yoksulluğun da göstergesidir. Gelişmekte olan ülkelerde milyonlarca çocuk ücretsiz aile işçisi olarak çalıştırılmaktadır. Aynı yaştaki arkadaşları çocukluklarını özgürce yaşarken, okullarda eğitim alırken çalıştırılan çocukların böyle bir şansı az olmaktadır. Eğitim alamayan çocuklar genellikle çalışan çocuklardır. Onun için de toplumsal yaşama katılımları da sınırlı alanlarda olmaktadır. Çalışma yaşamına ilişkin yeterli bilgi ve beceriye sahip olmayan çocukların sağlık riskleri artmakta ve iş kazalarında yaralanan ya da ölen çocuk işçilerin sayısı, tüm kayıt dışı tutma çabalarına karşın önemli rakamlara varmaktadır. Çalışma yaşamına çocuk yaştaki bireylerin katılımları, insan haklarına aykırıdır.

Çocuk emeğinin sona erdirilmesi için tüm toplum ve devlete önemli görevler düşmektedir. İlk hedef, sosyal güvenliğin toplumun her bireyini kapsayacak şekilde ve insanca yaşama elverecek düzeyde olanaklar sağlamasıdır. Bu sağlanana kadar, ister ücretle çalışsın ister ücretsiz çalışsın, isterse okul dışı zamanlarda gelir elde etmeye çalışsın, tüm çocukları her türlü tehlikeden esirgeyecek önlemleri almak zorundayız.

Kaynaklar

- Bakırcı, Nadi (2011), Tarımda Çalışanların Sağlığı Ve Güvenliği. Mesleki Sağlık ve Güvenlik Dergisi, Ocak, Şubat Mart 2011, 7-12.
- Bilir, Nazmi, Yıldız Naci. (2004), İş Sağlığı ve Güvenliği. Hacettepe Üniversitesi Yayınları, Ankara.
- Etiler, Nilay (2011), Tarımda Kadın Emeğine Kısa Bir Bakış.

Mesleki Sağlık Ve Güvenlik Dergisi, Ocak, Şubat Mart 2011, 27-30.

- Güloğlu, Tuncay (2005), "The Reality of Informal Employment in Turkey" Visiting Fellow Working Papers. Paper 9. <http://digitalcommons.ilr.cornell.edu/intlvf/9>
- Hansen, Eric. Donohoe, Martin (2003), Health Issues Of Migrant And Seasonal Farmworkers. Journal Of Health Care For The Poor And Underserved • Vol. 14, No. 2.
- Karadoğan, Emirali (2010), Çocuk Ev Hizmetçisi: Tehlikeler, İstismar. Çalışma Ortamı, Kasım Aralık, 2-4.
- O'Neill, H. David (2005), Kırsal Kesimde Mesleki Güvenlik ve Sağlık, Çalışma Ortamı Dergisi, Eylül - Ekim Sayı: 82.
- Yıldız, Özkan (2007), Çalışan Çocuklar: 'Sorun' mu? 'Çözüm' mü? Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi 6(2):134-143.
- Eurofound, EWCO, (2007). Unpaid work prevalent in agricultural sector. <http://www.eurofound.europa.eu/ewco/2007/02/RO0702099I.htm> (Erişim 20. 04.2011)
- NDWM, (2010). Child Domestic Workers, <http://www.ndwn.org/about-dw/child-dw.asp>
- <http://www.tuik.gov.tr/reports/rwsevlr?...report...tanımlar>
- Çocuk İşgücü Araştırması. Haber bülteni. Sayı: 61. 20 Nisan 2007 <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=482> (erişim 15.05.2010).
- www.derik.bel.tr/bilgi57-PELJINDEN-BILIMSEL-CALISMA.htm

1. Yüksekten düşmeler, özellikle yeterli yükseklikte sağlam korkuluklarla veya aynı korumayı sağlaya-bilen başka yollarla önlenmektedir.
2. Korkuluklarda en az, bir trabzan, orta seviyesinde bir ara korkuluk ve tabanında eteklik bulunmaktadır.
3. Yüksekte çalışmalar ancak uygun ekipmanlarla veya korkuluklar, platformlar, güvenli ağırlar gibi toplu koruma araçları kullanılarak yapılacaktır.
4. Platformlarda çalışan işçiler vücut tipi emniyet kemeri, baret, iş güvenliği gözlüğü, gelli tabanlı (givi batmaz), gelli burunlu iş güvenliği ayakkabısı ve iş eldiveni kullanacaktır.
5. İnşaat ve montaj sahasında baret, iş elbisesi, kolay götürülmeyi sağlayan yalekler vb. olmayan hiç kimse bulunmayacaktır.
6. Çalışma platformları, geçitler ve iskele platformları, kişileri düşmekten ve düşen cisimlerden koruyacak şekilde yapılacak, boyutlandırılacak, kullanılacak ve muhafaza edilecektir.
7. Vincin, sapanlarının ve bağlantı elemanlarının; Yü-rürlükteki mevzuata göre, periyodik olarak kontrol, test ve deneyleri yapılacaktır.
8. İşin tekniği yönünden zorunlu olmadıkça kaldırılan yükün altında insan bulunmaması için gerekli ted-bir alınacaktır. İşçilerin bulunabileceği korunmasız çalışma yerlerinin üzerinden yük geçirilmeyecektir. Bunun mümkün olmadığı hallerde uygun çalışma yöntemleri belirlenerek uygulanacaktır.
9. Kaldırma aksesuarları, sapanın şekli ve yapısı dikkate alınarak, kaldırılacak yük, kavrama nokta-rına, bağlantı elemanlarına ve atmosfer şartlarına uygun seçilecektir.
10. İşçilerin işe giriş ve periyodik sağlık muayeneleri yaptırılacaktır. vb.

Ne Yapılmalı ?

> Sayfa 23'ün yanıtı

İKİ DAKİKA DÜŞÜN

Merdiven Güvenliği

Mustafa TAŞYÜREK*

(mustafatasyurek@fisek.org.tr)

(Fotoğraf – 1)

Dünya kurulumları berine güneş her gün doğmakta ve her akşam batmaktadır. Bu deyim kazaların tarihini, insanlık tarihi kadar eski olduğunu ifade etmek için (çoğu kez) kullanılır. İlk insan, tehlikeli şartlar ve risklerle dolu hayatında, yaşamını sürdürmek ve ilkel hayvanlardan korunmak için çareler aradı. Tepedeki mağrasına erişmek için, tek gövde üzerine bağlanmış basamakları bulunan kaba ve tehlikeli bir çeşit **merdiven kullanmaya başladı**. Bugün, bu bizim için güvensiz bir durum ve güvensiz bir hareket olarak görülür. Oysa ilk insan için önemli bir gelişme idi ^[1].

Merdivenlerin insanlar kadar eski olduğu söylenmektedir. Bu doğrudur, ilkel insanlar bunları binlerce sene önce kullanmışlardır. Buna rağmen, acaba insanlar bunları bugün bile tam anlamıyla kullanmasını biliyorlar mı? Buna verecek yanıt yalnızca “Hayır”dır. Çünkü *merdiven(ler)le ilgili* kazaların çokluğu bu cevabı doğrulamaktadır ^[2].

Bugün(de) insanlığın en çok kullandığı araçlardan biri (her çeşit) merdivendir. Merdivenin kullanılmadığı fabrika, atölye, depo, ofis, şantiye (hatta ev) yok gibi.

Kemalpaşa – Bornova karayolunda bir otomobil ile seyrederken, karayolunun hemen kenarındaki bir işyerinde duvara dayanmış, bir iki kişi ile kolay kolay zaptedilemeyecek büyük bir metal merdiveni ve hemen yakınından geçen yüksek gerilim (elektrik) hattını görünce; “Ne kadar tehlikeli bir durum ve ne kadar yanlış yapılmış bir merdiven, her an ciddi bir kaza olabilir” dedim kendi kendime (Fotoğraf – 2). Biraz sonra aracın radyosundan haber(ler)i dinlemek geldi aklıma. İlk duyduğum haber “

“**Denizli**’de bir işyerine reklam afişi asmaya çalışan **altı işçiden ikisi**, kullandıkları **demir merdivenin** yüksek gerilim hattına teması sonucunda akıma kapılarak **hayatını kaybetti**, 4’ü yaralandı [24 Mart 2012] ^[3,4].”

Medyada, olay yerinde kullanılan (hiç de güvenli olmayan) merdiven görüntüleri yer aldı (Fotoğraf – 3).

Benzer haberlerle ne yazık ki, çok sık karşılaşılmaktadır.

Yüksekten düşme ile ilgili tüm bildirilen (raporlanan) kazaların üçte biri taşınabilir (el) ve sabit merdivenlerden

(Fotoğraf – 2)

(Fotoğraf – 3)

kaynaklanmaktadır. Örneğin İngiltere’de her yıl 1200 büyük/önemli (major) yaralanmanın ortalama 14’ü ölümle sonuçlanmaktadır ^[5].

Bu yaralanmaların çoğu ekipmanın uygunsuz ya da yanlış kullanımından kaynaklanmaktadır ^[5].

Ülkemizde merdivenlerden kaynaklanan kazaların nedeni; (genel gözlemimiz) merdivenlerin standartlara uygun yapılmaması, uygun bulundurulmaması ve güvenli kullanım konusunda **yeterli bilinç düzeyine erişilememesidir**. Örneğin:

(Fotoğraf – 4)

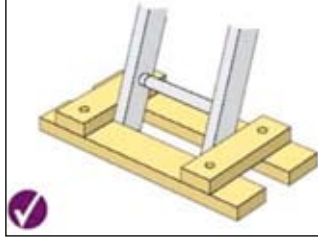
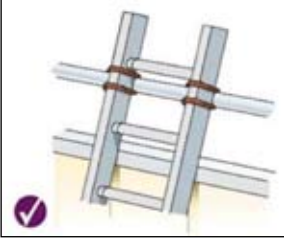
Bir işyerinde; resimde sol tarafta bulunan merdiveni kullanarak ofis damına çıkmak isteyen bir (*eğitilmiş!*) personel merdivenin kayması sonucu düşmüş kolunda ve ayak bileğinde kırıklar oluşmuştur (Fotoğraf : 4).

Bu yazıda çalışma ortamında, merdivenlerden kaynaklanan genel olarak kazaların, özel olarak iş kazalarının azaltılabilmesi (*hatta önlenmesi*) için, “En sık kullanılan merdivenler nasıl olmalı ve nasıl kullanılmalıdır?” sorusu yanıtlanmaya çalışılmıştır.

Merdiven güvenliğinin en önemli püf noktaları ^[6,7]

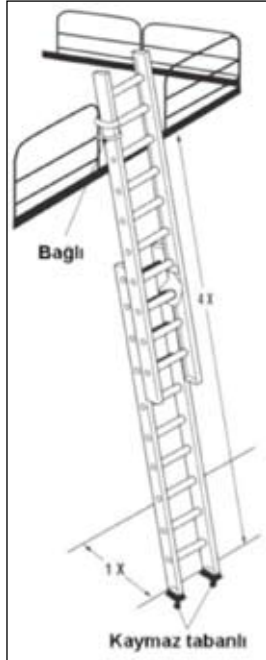
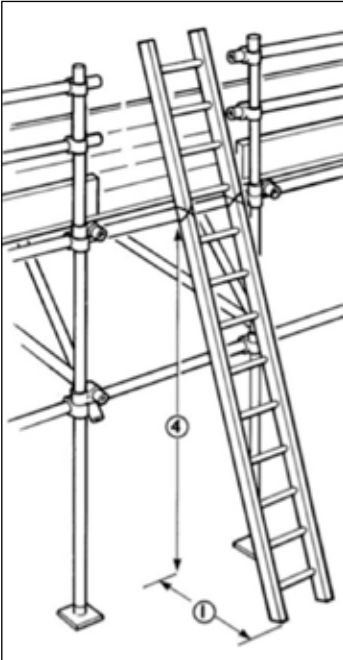
- El merdivenleri en az 113 kg’lık tek bir konsantre yüke dayanacak şekilde tasarlanmış/yapılmış olmalıdır.
- Basamakların çapı metal merdivenler için en az 19 mm, ahşap merdivenler için de 28 cm olmalıdır.
- En az 40 cm genişliğinde, aynı merkezde eşit ve en fazla 30 cm dikey aralıklı basamakları olmalıdır.
- Boyanmalıdır (eğer metal ise!) veya konulacağı / bulundurulacağı yerin gereksinimlerine göre bozulmaya/paslanmaya (vb.) karşı gerekli işleme (galvanizleme, paslanmaz çelikten imalatı gibi) tabi tutulmalıdır.
- Her gün kullanım öncesi kontrol edilmeli (merdiven ayakları dahil),
- Sabitlenmeli (bu olası değilse bir kişi tarafından tutulmalı),
- Zemin sağlam ve düz olmalıdır.
- Güvenli bir zemin için maksimum yan eğim 16° (merdiven basamakları uygun bir şeyle düz konuma getirilmeli-dir)

* Kim. Müh., İş Sağlığı+İşletme Yönetimi Bilim Uzmanı
Çalışma Bakanlığı Eski İş Güvenliği Müfettişi (1978-1985)
İş Güvenliği Uzmanı (A Sınıfı Sertifikalı)
Fişek Enstitüsü Çalışan Çocuklar Bilim ve Eylem Merkezi Vakfı Denetim Kurulu Üyesi

- Güvenli bir zemin için maksimum geri eğilim 6°
- Merdivenin üst ucu sağlam bir yere dayanmalıdır (plastik oluklar olmaz)
- Basılan yerler temiz olmalı, kaymamalıdır.

Düz merdiven kullanımı

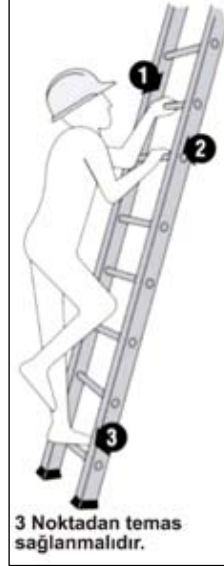

- Çalışma süresi kısa olmalıdır (en fazla 30 dakika)
- Taşınan şeyler hafif olmalıdır (en çok 10 kg) .
- Merdiven açısı 75°-4'te 1 kuralı (yukarı doğru beher 4 birim için dışa doğru 1 birim) olmalıdır (sabit dik merdivenler için 90°'lik bir eğim tercih edilmelidir)
- Tırmanırken her zaman merdivene tutunmalı,

- Merdivenin en üstteki üç basamağında ayakta durulmamalıdır.
- Aşırı uzanılmamalıdır. Kullanıcının kemer tokasının merdiven ayakları arasında kalmasına dikkat edilmeli ve çalışırken iki ayak da hep aynı basamak üzerinde tutulmalıdır.

- En üstteki üç basamak üzerinde çalışılmamalıdır. Bu kısım elle tutunmak içindir .
- Her zaman üç noktanın merdivene temas halinde olmasına dikkat edilmelidir (2 ayak ve 1 el veya 2 el ve 1 ayak gibi).

3 Noktadan temas sağlanmalıdır.

(Fotoğraf – 5) : Birden çok kişinin, aynı anda, tırmandığı bir merdiven

- El merdivenleri **yalnız bir kişi** (!) içindir. Bir merdivene aşırı yükleme yapılmamalı ve ona vurulmamalıdır.
- Merdivenler elektrik tellerine (*hatlarına*) veya (*asit, kimyasal, siphonlar – yağmurlama sistemi gibi*) ilkeleme borularına yakın konulmamalıdır.

(Fotoğraf – 6)

- Elektrikle ilgili işlerde veya enerji hatlarının bulunduğu ortamlarda çalışırken metal (*iletken*) merdiven kullanılmamalıdır. Elektrikğin mevcut olduğu ortamlarda çalışırken fiberglas, izolasyonlu merdivenler tercih edilmelidir (Fotoğraf-4).
- Şiddetli rüzgarlı havalarda merdiven düzeneği kurmaya ya da kullanmaya kalkışılmamalı, özellikle de hafif metal merdivenler ve fiberglas olanları kullanmaktan kaçınılmalıdır. Rüzgar şiddeti, güvenli olarak merdiven kullanımına izin verecek kadar azalıncaya kadar beklenilmelidir.
- Merdiveni kapı girişlerine yerleştirmekten kaçınılmalıdır. Eğer kaçınılmaz olarak merdivenin konulması gerekiyorsa kapıyı kilitleyin veya görev tamamlanıncaya kadar bir kişinin güvenlik açısından nöbet tutması sağlanmalı ve iş bitiminde merdiven kaldırılmalıdır.
- Çok gerekli olmadıkça merdiven buz ya da karın üzerinde kullanılmamalıdır. Eğer böyle bir zeminde çalışma zorunluysa, merdiven ayaklarında çivili veya kaymayan uygun güvenli malzeme kullanılmalı ve merdivene tırmanmadan önce, merdivenin yeri sıkıca tuttuğundan emin olunmalıdır.
- Merdivenin kullanılacağı alanda trafik varsa, uyarı işaretleri ve barikatlar koyarak trafiği merdivenin bulunduğu noktadan uzak tutmalıdır. Eğer olası değilse bir kişi merdivenin altında güvenliği sağlamak amacıyla bekletilmelidir.
- Merdiven kullanılırken (*üzerindeyken*) kesinlikle konumu değiştirilmeye kalkışılmamalıdır.
- Kullanıcı inerken ve çıkarken merdiveni karşısına almalı ve her basamağı adım adım inip ve çıkmalıdır.
- Merdivenleri enerji hatlarından uzak tutmak amacıyla her zaman yatay olarak taşınmalıdır.
- Merdivenler yalnızca yapılaş amaçlarına uygun olarak kullanılmalıdır. Kesinlikle yürüyüş yüzeyi gibi yatay pozisyonda kullanılmamalıdır.
- Hastayken ya da tedavi altındayken kesinlikle el merdiveni kullanılmamalıdır.

Katlanır merdiven kurulumu

- Her gün kullanım öncesi kontrol edilmeli (ayaklar dahil),
- Tam açılması için yeterli alan olmasını sağlamalı,
- Kilitleme tertibatı kullanılmalı,
- Zemin sağlam ve düz olmalıdır.
- Basılan yerler temiz olmalı, kaymamalıdır

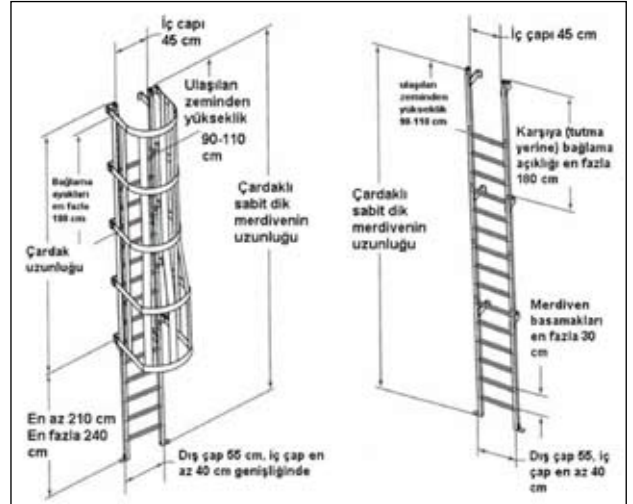
Katlanır merdiven kullanımı

- Çalışma süresi kısa olmalıdır (en fazla 30 dakika)
- Taşınan şeyler hafif olmalıdır (en çok 10 kg)
- Basamaklar üzerinde elle güvenli bir şekilde tutunabileceğiniz bir yer yoksa, en üstteki iki basamak (geri yayılan/çift taraflı katlanır merdivenlerde en üst üç basamak) üzerinde çalışmayın
- Yan durarak çalışmaktan kaçının

- Aşırı uzanmayın. Kemer tokanızın merdiven ayakları arasında kalmasına dikkat edin ve çalışırken iki ayağınızı da hep aynı basamak üzerinde tutun [7].

Çardaklı Sabit Dik – Merdivenler

- Çardaklı sabit merdivenler genellikle düz ve dik bir yüzeye sabit olarak tesbit edilirler. Bu durum 7 m. yüksekliğe veya daha fazla yüksekliklere erişilmesini sağlayan merdivenlerin sabit olmaları, birçok ülkenin iş sağlığı ve güvenliği mevzuatında şart koşulmaktadır.
- Bütün sabit dik merdivenlerin çardakları, merdivenlerin ulaştığı zeminden en az 1 m. (90 – 100 cm arasında) yükseltilmelidir.

(Fotoğraf – 7-8) Çardaklı sabit merdiven örnekleri.

- Sabit merdivenlerin çardakları alt başta yerden en az 210 cm, ve çok 240 cm yüksekte olmalıdır. Aynı zamanda çardakların alt başlarındaki giriş ağızlarının çapı , çardağın çapından 10 cm daha geniş olmalıdır.
- Çardaklar (kafes), sabit dik merdivenlerin basamaklarından en az 70 cm . ve en çok 75 cm. Uzakta olmalıdır. Çardakların iç yüzeyleri pürüzsüz ve düz olarak yapılmalıdır (çemberlerin kenarları yuvarlatılmalı/traşlanmalıdır). Dikine konan bara veya lamaların aralıkları çardak çemberine en çok 40° ara ile tesbit edilerek ve böylece aralarındaki en fazla aralığın 20 cm'yi aşmaması sağlanmalıdır
- Dik merdivenlerde ayağın basacağı basamaklar ile gerisindeki duvar (veya başka sabit kısım) arasında en az 18 cm boşluk olmalıdır.
- Dik merdivenlerin yerle (yatayla) açısı 90°'den fazla veya 60°'den az olmamalıdır.
- Merdiven basamakları arasındaki mesafe eşit olmalı ve bu aralık mesafesi hiçbir zaman 30 cm'yi aşmamalıdır^[8].

(Fotoğraf – 9-10) Çardaklı sabit merdiven örnekleri.

- 6 metreden daha yükseğe erişmeyi sağlayan çardaklı dik merdivenlerde her 9 m.'de bir sahanlık bulunmalıdır [Ör: 21 m.'lik bir çardaklı dik merdivenin 9 ila 18 inci metrelerinde birer sahanlık bulunmalıdır] . Sahanlığın eni 60 cm.'den boyu 150 cm.'den daha ufak olmayıp, etrafı korkuluk ve süpürgelikle çevrilmelidir.
- Merdivenin alt ve üstündeki bölgeler ve basamaklar yağ, gres ve diğer kaygan maddelerden arındırılmalıdır (merdiveni kullanan personelin ayak tabanları da yağlı ve gresli olmamalıdır).
- Aşınmış veya hasar görmüş merdiven(ler) kullanılmamalıdır.

(Fotoğraf – 10) Çardaklı sabit merdiven

Sonuç ve Öneriler

Merdivenler yapılacak işin gerekliliklerine uygun olarak yapılmalı ve kullanılmalıdır.

Merdiven kullanımında karşılaşılan kazalar genellikle yanlış merdiven seçimi (*her türlü merdivenlerinin yanlış- standartla uygun olmayan şekilde yapılması*), bakımı veya kullanımından ileri gelmektedir. Kazaların birçoğunun ortak noktası; uygun olmayan merdiven(lerin) kullanımı, eğitim/bilgi eksikliği, kişilerin denge kaybı, elektrik şoku ve düşmeden kaynaklandığı tespit edilmiştir.

Kazaların önlenmesi, uygun planlama (*standard ölçülere uygun merdivenin gerekli yere uygun montajı vb*), doğru merdiven seçimi, iyi uygulanan bir prosedür, uygun merdiven bakımı ve periyodik kontrollerle olasıdır.

Bütün çalışanlar uygun bir şekilde merdiven kullanımı konusunda eğitim almalıdır.

İşyerindeki tüm taşınabilir (el) merdivenlerinin envantiri tutulmalıdır ve merdiveler düzenli aralıklarla (ör: en geç üç ayda bir) kontrol edilmeli, iyi / sağlam / kullanılabilir durumda olanlar (yeşil) etiketlerle işaretlenmelidir.

Merdivenler hava tesirlerine ve mekanik darbelerle karşı korunacak şekilde muhafaza edilmelidir^[2].

Eğer merdivenin tamire ihtiyacı varsa üzerinde "TEHLİKELİ – KULLANMAYIN" yazan kırmızı etiket yapıştırılmalıdır. Bu merdivenin personel tarafından kullanılması için ulaşılmayacak bir yere kaldırılmalı ve derhal sorumlularına bildirilmelidir.

Tamir edilen merdiven, Merdiven Kontrolörü tarafından denetlenip, etiketlenmeden, tekrar kullanıma sunulmamalıdır^[8].

Kaynak

1.,Sanayide İş Güvenliği Eğitim Rehberi, Sayı 1, İş Güvenliği-ne giriş, 2.Baskı, Çalışma Bakanlığı İşçi Sağlığı Genel Müdürlüğü, 1968 Ankara
2., Merdivenler, Yapı İşlerinde İş Güvenliği Tedbirleri, TC Çalışma Bakanlığı, İşçi Sağlığı Genel Müdürlüğü, Sosyal Sigorta Kurumu Yayın No:157, Mars Ofset Ankara 1968 (Broşür).
3. <http://gundem.milliyet.com.tr/afis-asarken-carpildilar-/gundem/gundemdetay/25.03.2012/1519613/default.htm>
4. <http://www.haberler.com/reklam-afisi-asarken-akima-kapildilar-3476737-haberi/>
5. <http://www.hse.gov.uk/pubns/indg402.pdf>
6. <http://www.hse.gov.uk/pubns/turkish/indg405.pdf>
7. <http://www.hse.gov.uk/pubns/indg403.pdf>
8., Accident Prevention Manual for Industrial Operations (Engineering and Technology) Ninth Edition, National Safety Council, USA, Chicago, Illionis 1988, s.28-30.

Küçükken Olan Büyük Şeyler

Taşkın YILDIRIM* - Emine DURMUŞ*

Son dönemlerde sağlıklı birey ve sağlıklı toplumun özellikleri ve amacı sıklıkla tartışılmakta ve bu konuda birçok kurum ve kuruluşun görevleri bir arada ya da ayrı ayrı tanımlanmaktadır. Özellikle eğitim-öğretim kurumlarının bu hedefe ulaşmada önemli bir görev üstlendiği ve bu nedenle de okul öncesi kurumların yaygınlaşması gerektiği vurgusu yapılmaktadır. Bireyin sağlıklı olması için erken dönemin önemi, okul öncesi kurumların artırılması sıkça vurgulansa da, okul öncesi kurumların da öncesine yeterince dikkat çekilmemektedir.

Dünyaya gelen bir bebekle birlikte aile sistemi içerisinde dinamik bir hareketlilik başlar. Bebeğin doğumu bir çok değişimi başlatır. Parman'a (2007) göre, yeni bir bebeğin doğumuyla birlikte bir anne ve bir baba, aynı zamanda iki dede iki nene, amcalar, teyzeler, halalar dayılar, yani koskoca bir aile doğar. Öte yandan bu yeni durum yeni anne ve baba olan çiftin kendi ebeveynlerine özdeşimini de beraberinde getireceği için çiftin kendi anne-babalarını yeniden değerlendirmelerine de neden olur. Meshulam (2007) bu döngüyü, "anne ve babalar kendi çocuklarının bakımıyla uğraşırken onlara kendi dünya görüşlerini, deneyimlerini, düşüncelerini hatta korkularını sunarlar" şeklinde ifade etmektedir. Bebeğin dünyaya gelişinin beklenmesiyle birlikte aile sistemi sistem bir seri değişim süreci içine girmektedir. Ancak bebeğin doğumuyla birlikte, yeni doğanın psiko-sosyo-kültürel gelişimi ve oluşumu için geçmişte olanın şimdiye etkisi söz konusu olmakta, bir başka deyişle orada o zaman olanın bugüne ve geleceğe aktarımı gerçekleşmektedir. Freud yaşamın ilk beş-altı yılının sağlıklılık ve uyumluluk açısından çok önemli bir gelişim ve öğrenme süreci olduğunu ifade etmektedir (Burger, 2006; Fenichel, 1974; Freud, 1998; Geçtan, 1993; Odağ, 1999; Özakkaş, 2004).

Üniversite öğrencileriyle 12 oturumdan oluşan bir grupla psikolojik danışma uygulamasının eylem/olguluk evresindeki oturumu ilginç bir bulguya sahne oldu: Kendisinden söz etmesi yönünde cesaretlendirilen ve bunun sonucunda sorumluluk alarak davranışsal amacı doğrultusunda konuşan bir üye, göz teması kurmamak için yere/zemine bakarak ve sesi zor duyulur bir tonda sosyal kaygı sorununa ilişkin şu cümleleri kurdu:

"Babam da pek konuşmaz, aslında abilerim de, hatta dedemgiller de başkalarıyla pek rahat değiller konuşurken. Ne bileyim, birbirimizle konuşmaya bile korkuyoruz sanki."

Grup liderinin *"Peki sen bunu neye bağlıyorsun?"* sorusuna bir dakikaya yaklaşan suskunluktan sonra gözlerini yerden kaldırıp titreyen bir ses tonuyla verdiği yanıt:

"Bizim ailenin büyükleri rahat olmayı öğrenememiş ve öğretmiyor sanırım" şeklinde oldu.

Tüm canlılar arasında yavrusu çaresizlik içinde gözlerini dünyaya açan belki de tek canlı insandır. Yeni doğan bebek biyolojik ve fizyolojik ihtiyaçlarının karşılanabilmesi için anne ve ya anne yerine geçen birincil bakıcıya adeta yapışkındır (Adler, 2000). O nedenle içgüdü ve dürtülerden ibarettir. Zamanla genetik şifredeki programlar kendiliğinden etkinleşir fakat çevreye ilişkin algılar da devreye girer. İnsan yavrusunun dış dünyaya ilişkin bilgileri şematik olarak işleyebilmesi eğitim süreciyle mükemmelleşecektir ki, bu da en az beş-altı yıl sürmektedir. Bu süreç içerisinde ruhsal yapı da şekillenecek, farklılaşacak, sağlıklı ya da

sağıksız örüntüler oluşacaktır. Bu evrede ortalama değerleri barındıran bir ruhsal yapı gerçekleştirilebilirse normal bir insandan söz etmek mümkün olacaktır. Ancak, mevcut yapı ortalama insan değerlerine uzaksa normal olmayan yani "patolojik" bir nitelik ortaya çıkacaktır (Özakkaş, 2004). Öğrenmenin en hızlı olduğu bu dönemde çocuk çevresinde olup bitenleri adeta sünger gibi emer. Çocuk bu dönemde ailesine tamamen bağımlı yaşadığından zamanının çoğunu aile ve bakım verenlerle birlikte geçirir. Bu nedenle aile yaşamı çocuğun zihinsel, duygusal ve sosyal temeli bakımından en işlevsel unsurdur (Erensoy ve İlden, 2007).

Toplumumuzda "Yedisinde ne isen yetmişinde O'sun" ve "Ağaç yaş iken eğilir" gibi söylemlerle, erken yılların bireyin ileride değişmeyecek olan tutumları ve davranışlarını belirlemede önemli olduğu sıkça vurgulanmaktadır. Yine toplumumuzda pek yaygın kullanılan "Anasına bak kızını al, tarağına bak bezini al" uyarı ve ikazları sanki Freud'un kuramına destek verir gibidir. Bu söylemde sadece anne-kız ilişkisi ve çocuğun rol model olarak anneye içselleştirmesi değil annenin yetiştirdiği ya da yetiştiremediği çocukları üzerinde büyük bir güç olduğu vurgusu vardır. Yani burada yapılan mesleği öğretmenlik olmasa da ilk ve en etkili öğretmenin "anne" olduğu saptamasıdır. Nesne ilişkileri kuramına göre, özne olan çocuğun nesnesi olan annesiyle bitiremediği işleri diğer nesnelerle yaşamın ilerleyen evrelerinde diğer bireyler üzerinden yapmaya çalışması kaçınılmazdır. Bu durumun ne tür sorunlara yol açabileceği sorusuna verilecek yanıt birden çok kuramın kavramlarını anımsamayı gerektirir: Gestalt yaklaşımının "bitirilmemiş işler", Psikanalitik kuramın "transferans ilişkileri", Bilişsel-davranışçı yaklaşımın "hatalı düşünce ve inançlar", "işlevsel olmayan davranışları yineleme", Davranışçı kuramın "öğrenilmiş çaresizlik" ve Varoluşçu yaklaşımın "otantik olamama" bunlara örnek verilebilir.

İnsan varlığının "psikososyal" varsayımı özellikle psikodinamik kuramlardan biri olan Nesne ilişkileri ekolü için vazgeçilmez önemdedir. Kernberg (1984)'e göre, psikik aygıt sadece vücut hazlarına yönelik dürtülerden ibaret değildir. Bireyi ilişki arayışları da güdüler. "İçselleştirme", "içe yansıtma" gibi düzenekler ile psikik yapının tuğlaları "ben kimliği"ni oluşturur. Greenberg ve Mitchell (1983)'e göre bireyin benlik imgesini, yapısını ve duygularını anlamak, onun geçmişteki ve bugünkü ilişkilerini anlamakla mümkün olabilir (Akt. Ardalı ve Erten, 1999). Adler (2000), ruhsal hayatın "olmak" fiili ile değil, "oluşmak" fiili ile anlatılabileceğine dikkat çekmektedir. Annenin aracılığı ile beslenme çocuğun ilk sosyal şekillenmesidir. Bu sosyal bağda, çocuğun benliği annenin benliğini anlar, bu sayede çocuğun kendisinde birçok özellik ve yetenek ortaya çıkar. O halde çocuğun şekillenmesinde anneyi önemli bir görevin beklediği açıktır. Bu görev; çocuğun gelişimini, daha sonra sosyal hayatın gerekliliklerine uygun bir şekilde tepki verebilecek şekilde biçimlendirmek olsa gerekir. Bilindiği gibi, çocuk annesine bağlı olarak konuşur, dinler ve bakar. Adler'e göre anneler sosyal duygunun kaynağındaki kişilerdir. Anne bu görevde başarısız kalırsa hayatın sonraki evrelerinde çocuktaki sosyal duygunun gelişmesi kaçınılmazdır.

Bu kapsamda yaşamın bir taraf için başlaması ve diğer taraf için başlatılması sürecindeki erken zamanda önemli bir teknik kavram gündeme gelmektedir: Anne ve bebek arasında oluşan **"bağlanma"**. Bireyi merkezine alan bilim dallarının akademik sahalarında, son dönemlerde bi-

* Yrd.Doç.Dr.İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi, Psikolojik Danışma ve Rehberlik Anabilim Dalı

reyin erken dönem ve bu dönemdeki bağlanma ilişkisinin önem kazandığı görülmektedir. Bowlby'e (1973) göre, bu ilişki karşılıklı doyum vermenin yanı sıra ve güçsüz tarafın korunmasını da sağlar. Bağlanma güçlü bir duygulanım yaratarak bebeğin kendini güvende hissetmesine yardım eder. Annenin ilgisizliği ya da erişilebilirliğinin zedelenmesi ise kaygı, öfke ve kızgınlık yaratır (Masterson, 2008).

Bireyin erken çocukluk deneyimleri öğrendikleri ve öğrenemedikleri için son derece önemli göstergelerdir. Metaforik bir anlatımla bu durumu bir cinayeti aydınlatmak için çabalayan dedektiflerin, olayı çözmek için cinayet yerinden adım adım geriye giderek olayları, kişileri, bağlantıları araştırarak olayı aydınlatma çabalarına benzetebiliriz. Bu durumda da karşımıza "şimdi"nin anlaşılabilmesi için geçmişte, orada olanın bulunulması gerektiğini savunan psikanalitik kuram çıkmaktadır. Psikanalitik Kuramın temel dayanaklarından ilki; ruhsal olgu ve süreçlerin, fiziksel olgu ve süreçlerle aynı olduğu yani her ikisinde de nedensellik kuralının işlediğidir. Bir başka deyişle, bireylerin gösterdikleri tüm davranışların bir nedeni ve amacı vardır. Hiçbir ruhsal olgu ve süreç kendiliğinden ve rastlantısal olarak ortaya çıkmaz. Bu noktadan hareketle, sonuçlara bakarak nedenlere ulaşmak olasıdır (Ardalı ve Erten, 1996; Fenichel, 1974; Odağ, 1999). Psikanalitik kuram, insan yaşamının ilk anında başlayarak, deneyimlerini belli bir düzene göre biriktirdiğini ve kişiliğin bu birikimlerle erken yaşlarda oluştuğunu savunmaktadır. Freud bu dönemleri libidonun yatırıldığı beden bölgelerine göre çözümlemiştir. Bu bölgeler ilkin ağız, dudaklar ve dil, sonra sfinkter kasları yani anüs ve kalın bağırsak, sonra da genital organlardır. Bu dönemlerdeki etkileşimlerde bir sıkıntı-duraksama olursa gelişim durmakta ya da patoloji oluşmaktadır. Oral dönemde depresyon, madde bağımlılığı ve depresif kişilik yapısının temelleri atılır. Anal dönem, obsesif kompulsif nevroz ve kişilik bozukluğunun belirleyicisidir. Ödipal dönem ise, bunalı ve kaygının oluşumu, fobiler ve birçok nevroz türünü oluşturur (Fenichel, 1974; Odağ, 1999).

Bu bilgiler bağlamında, "yaşamın erken yılları ana rahmindeki gibi bir durumda sürsün" fikri savunulamaz ki bu gerçekçi olmayan bir söylem olacaktır. Toplumsal sistem dikkatle incelendiğinde; çoğunlukla fiziksel, duygusal, eğitimsel, sosyal ve ekonomik sorunlarla savaşılan, bir bebeğe bile bakacak olanağı yokken birbirine çok yakın yaşlarda birden çok çocuğuna bakmak zorunda kalan annelerle sıklıkla karşılaşılması olasıdır. Birçok alanda desteğe ihtiyaç duyulmuş halde yeterli desteği ailesinden bile alamayan bu annelerin çocuklarına verebileceği ile vermesi gereken arasındaki açığı da çok genişlemektedir. Bireyin sağlıklı oluşunda annenin önemine vurgu yapan Adler'e (2007) göre, "çocuklar arasındaki tuhaf kişilikler, anne ile çocuk arasındaki ilişkilerin sonucu olarak ortaya çıkmaktadır. Birçok çocuğun savaşmak zorunda kaldığı güçlükler hatırlanacak olursa ve hayatlarının ilk yıllarında dünyaya ayak uydurabilen ya da yaşamaktan zevk duyan çocukların ne kadar az olduğu düşünülürse, ilk çocukluk izlenimlerinin birey için ne derece önemli olduğunu anlayabiliriz. Bunlar çocuğun hayattaki hareketinin yönünü gösteren işaret direkleridir."

Tabi ki anne de diğerleriyle birlikte bu sistemin içinde yer almaktadır. Genel sistemler kuramı birleştirici bir kuramdır (Barker, 1998). Kuram nesneleri ve insanları ayrı ayrı değil ilişkileri içinde inceler. Sistemik düşüncede davranış ile o davranışın ortaya çıktığı ortam arasındaki ilişkiye odaklanılır ve sistemi oluşturan ilişkiler ağının bir noktasında meydana gelen değişimin, ağ boyunca yayılarak diğer noktaları da etkileyeceği kabul edilir. Sistemik yaklaşımlar, "akıl sosyal olduğu" ve "ruhsal olguların da sosyal olguları yansıttığı" varsayımına önem verirler. Ruhsal problemler sosyal etkileşim örüntülerindeki sorunlar

olarak görülür. Sosyologlar insanın davranışlarının oluşumunu analiz ederken bir tanımlama durumu olarak, sosyal pozisyona, hem doğumda alınan bir yapı hem de sonradan kazanılan bir yapı olarak bakmaktadırlar. Yukarıda vurgulanan "akıl sosyal olduğu" temel sayılışına göre tüm ruhsal sorunlar bireyin içinde bulunduğu sisteme, sistemdeki bireyler ve nesnelerle ilişkilerine mantıklı bir alışma çabası olarak değerlendirilebilir. Gerçekten, nevrozik olarak tanımlanan bireyin, normal tanımlarına uyan bireyden farklı davranması söz konusudur. Bu bağlamda nevrozik olanlar ve olmayanlar, farklı durumlara tepki vermektedirler (Beyatlı Doğan, 1998; Kayatekin, 1996; Macionis, 1996).

Sonuç olarak, sağlıklı birey, sağlıklı toplum oluşumuna katkı sağlamak için, sistem yaklaşımı ile bütüncül bakış ve disiplinler arası çalışmalar gerektirmektedir. Bireylerin gelişimleri yalnızca bireysel özellikleri açısından değil, içine doğdukları sistem ve bu sistemin özellikleri açısından da ele alınarak çok boyutlu değerlendirilmelidir. Öncelikli olarak bireyin sağlıklı yetişmesinde; kadın ve anne olgusunu ele almak ve annelik eğitimleri, kadının psiko-sosyo-kültürel gelişimini sağlayan programlar, eğitimler ve düzenlemelerin yapılması gerekmektedir. **Çünkü küçükken büyük şeyler olmakta, bu olanlar ileride olacakları da şekillendirecek kadar güçlü bir etkiye sahip olmaktadır.**

KAYNAKLAR

- Adler, A. (2000). **Çocuk Eğitimi**. (Çev. K. Şipal), İstanbul: Cem Yayınevi.
- Adler, A. (2007). **İnsan Tabiatını Tanıma**. (Çev. A. Yörükcan), Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları (3. Baskı), Doğu Matbaacılık.
- Ardalı, C. ve Erten, Y. (1996). Kısa-Dönem Psikoterapiler. *Türk Psikoloji Dergisi*. 11 (37), 53-61.
- Barker, P.(1998) **Basic Family Therapy** Granda: London Toronto Sydney NewYork.
- Bowlby, J. (1973). **Attachment and Loss: Seperation, Anxiety and Anger**. USA: Basicbooks Publishers.
- Burger, J., M. (2006). **Kişilik: Psikoloji Biliminin İnsana Dair Söyledikleri**. (Çev. İ. D. E. Sarıoğlu), İstanbul: Kaknüs Yayınları.
- Beyatlı Doğan, Y. (1998). **Kişilerarası İlişkilerde Çağdaş Kuramlar: Genel Sistem Teorisi**. (Edt. Y. Beyatlı Doğan), **Davranış Bilimlerine Giriş**. Ankara: Antip Yayınları.
- Erensoy, E. ve İlden, A. (2007). **Psikolojik Sağlığını Nasıl Koruruz? I: Çocukluk ve Ergenlik**. (Edt. A. N. Karancı, F. Gençöz ve Ö. Bozo), Ankara: ODTÜ Yayıncılık.
- Fenichel, O. (1974). **Nevrozların Psikanalitik Teorisi**. (Çev. S. Tuncer) İzmir: Ege Üniversitesi Matbaası.
- Freud, S. (1998). **Psikopatoloji Üzerine**. (Çev. S. Budak), Ankara: Öteki Psikoloji Yayınları.
- Geçtan, E. (1993). **Çağdaş Yaşam ve Normal Dışı Davranışlar**. Ankara: Maya Yayıncılık.
- Macionis, J. J. (1996). **Society: The Basics**. New Jersey: Prentice Hall. Inc.
- Masterson, J., F. (2008). **Bağlanma Kuramı ve Nörobiyolojik Kendilik Gelişimi Açısından Kişilik Bozuklukları**. (Çev. H. Şentürk), İstanbul: Litera Yayıncılık.
- Meshulam, B. (2007). **Çocuk, Korkuları ve Ailesi. Psikanaliz Yazıları: Psikanaliz ve Aile**, 15: 37-42.
- Odağ, C. (1999). **Nevrozlar-1**. İzmir: Halime Odağ Psikanaliz ve Psikoterapi Vakfı Yayınları.
- Özakkaş, T. (2004). **Bütüncül Psikoterapi**. İstanbul: Litera Yayıncılık.
- Parman, T. (2007). **Merhaba Bebek, Merhaba Aile; Bireyin Doğumu ve Adlandırma. Psikanaliz Yazıları: Psikanaliz ve Aile**, 15: 43-56.

Tuna Mergin'le Söyleşiler - 1

Baba, Torunun Baba Oluyor!

Erdoğan BOZBAY

Sevgili Tuna;
Dün gibi anımsıyorum. Öyle sanıyorum ki Ankara şehri kuruldu kurulalı, böylesine güzel bir baharla tanışmamıştır. Aylardan mayıs, günlerden cumartesi. Uzun sürmüş bir kışın ardından herkes kendisini açık havaya zor atmış. Parklar, kafeler, sokaklar insan kaynıyor. Sen sokaktakileri boş ver. Bahar heyecanının yanına bir de tanışma heyecanı eklenince dedendeki yürek çarpıntısını görmeliydin.

Önce kalabalığın arasından kim selere çarpmadan, hatta bir Allah'ın kulunun gölgesine bile dokunmadan nasıl cambazlıkla ilerledim, hala şaşıyorum. Kuşulu park, Tunalı Hilmi derken saptığımız yan sokaktaki irice bir apartmanın zili çalıyor. Annen, baban, babaannen, ben, çekinik gözlerle birbirimize kaçamak bakışlar atıyoruz. Bizleri içeri buyur eden görevli tarafından her bir ayrıntısı zevkle seçilmiş bekleme salonuna alınıyoruz. Bizden önce gelenleri ince bir tebessümle selamlıyoruz. Onlar da bizi yanıtırsız bırakmıyor tabii. Kendimi bir an "Mesut İnsanlar Fotoğrafhanesi"nde (Ziya Osman SABA'nın bir eseri) hissediyorum. Birisi yeni doğmuş (sana göre ağabey sayılır) diğeri ise senin gibi dünyaya geliş için gün sayan iki kardeş, anneleri babaları muayene için sıralarını bekliyor. Sıra bize yaklaştıkça heyecan, heyecanla birlikte ağızda kuruma artıyor. Kaç bardak su içtiğimi, kaç kez lavaboya gittiğimi tahmin edersin. Derken sempatik doktorumuz anneni muayene odasına alıyor. Ardından da bizi. Adettenmiş. İlk tanışma törensel havada yapılmış. Anne, babanın yanı sıra büyüklük de ailenin minik bireyi ile tanıştırmış. Tabii kalpleri buna dayanacak güçteyse.

Loş oda fotoğraf basılan karanlık odayı andırıyor. Ayak bağlamanın çözülme olasılığına karşı kendimi garantiye almak için kapı kasasına yaslanıyorum. Annen yatağa uzanmış, doktor hanım tarafından ultrason denen aygıtla içi görüntüleniyor. Gözlerimiz ekrana, kulaklarımız alıcıya odaklanmış vaziyette. Gülmüş bir sesle ne kadar olduğunu asla kestiremeyeceğim bir süre kendimden geçiyorum. Doktorun çok derinlerden gelen cılız sesiyle kendime geliyorum. Mutlu bir düş görürken zorla uyandırılmış gibiyim. "İşte bebeğimizin kalp atışları" Bugüne kadar hiçbir sesin beni böylesine heyecanlandırmadığını itiraf etmeliyim. Kulaklarım uğulduyor, ayaklarım yerden kesiliyor, kapı pervazına dayanmasam düşebilirim. Kalp atışlarımız sarmaşıkla misali birbirine dolanıyor adeta. Hangisi bana ait, hangisi sana bilemiyorum. Doktor hanım seni ürkütmeyecek bir sesle açıklamalarını sürdürüyor. "Şu boynu, şu omzu. Kollarına bakın, ellerine, aman yarabdim, şu parmaklara bakın, ne kadar da uzun!" Sanki kahve falına bakıyor. Doktorun tüm açıklamaları birkaç dakikayı geçmiyor sanırım. Ama biz seninle yıllardır tanışıyor gibiyiz. Gördüğün hiçbir şey bana yabancı değil. Yoksa yaşam geriye dönüşler galerisine mi dönüşüyor zamanla? Seninle tanışma süresi boyunca kaç kez zamanda yolculuk yaptığımı, kaç kez babanın doğduğu yıllara gidip geldiğimi anımsamıyorum. Karmakarışık duygularla tam odadan ayrılrken doktorun sesiyle bir kez daha irkilıyorum. "Utanmaktan vaz geçti bizim delikanlı. Yanılı payı olmakla birlikte %90 olasılıkla bebeğimiz erkek!" Cinsiyetin hiç önemli olmadığı gerçeğini hayat bizlere çoktan öğretmiş durumda. Ama yine de bu tarifsiz güzel olayı ilk kez babamla, yani senin büyük dedenle paylaşma arzusunun önüne geçemiyorum. O kısacık muayenehane koridoru boyunca şu sözler beynimin derinliklerinde defalarca yineleniyor. "Baba müjde, torunun baba oluyor. Ailemizin "küçük dev adam"ıyla biraz önce tanıştım. Sen bu

duyguları yaşama şansını bulamamıştın ne yazık ki. Muhteşem bir şeymiş baba, tarifsiz bir mutluluk, önlenemez bir coşkuymuş. Şimdilik 7.5 santim boyundaki o müthiş varlığını kalp atışlarını duymalıydın baba, omuzlarını, kollarını, burnunu görmeliydin. Hele de parmaklarını."

Yaa sevgili Tuna, o gün, öylesine tarifsiz, öylesine karmaşık duygular sarmalında geçti ki, sadeleştirerek anlatmak, duyumsananları elle tutulur kılmak, yaşananları

sözcüklere dökmek çok zor işmiş. Umarım ileride bu satırları okuduğunda beni daha iyi anlarsın. Gözlerinden öpüyor yaşama ve de bizlere merhaba diyeceğin günü sabırsızlıkla bekliyoruz.

Arkam, önüm, sağım, solum SOBE

Sevgili Tuna;

Haberi ilk duymanın heyecanı yerini yeni heyecanlara, yeni beklentilere bıraktı zamanla. Öncelikle iyi dilekler sıralandı bir bir. "Analı babalı büyüsün, sağlıklı olsun, şanslı olsun, ailesine, vatana millete, insanlığa yararlı olsun, olsun..." "Olsun"lar giderek yerini yeni meraklara, yeni bilinmeyenlere bıraktı. "Bakalım boyu ne kadar olacak, gözleri renkli mi olacak (sanki renksiz göz varmış gibi) huyları kime benzeyecek. Ve daha bir yığın çek'ler cak'lar..."

Oysa bizler için önemli olan, öncelikle annenin sağlıklı bir hamilelik geçirmesi. Doğaldır ki, o ne kadar zorlanmadan, keyifli bir anne adaylığı geçirirse sen de o denli dünyaya gelmek için sabırsızlanacak, dört gözle (dört göz de yetmez ya sözün gelişi böyle) beklendiğini hissedecektin. Esas zorluğu giderek artan yüküyle annen çekmekle birlikte bizlere de adım adım büyüdüğünü takip etmek düşecekti.

"Bu ay 10.3 santim oldu, bu ay 15.4 santim oldu, bizimki 21 santimi buldu"

türünden spot cümleler seni kafamızda şekillendirmeye, Doktor teyzenin; "sindirim sistemi normal, kafa çevresi, boynu her şey normal, merak edecek bir şey yok" rahatlatmaları bile yüreğimizi serinletmeye yetmeyecekti. Bu seninle ilgili bir olumsuzluk beklentisi içinde olduğumuz kuşkuyla asla değildi. Sadece gözle görmek, bakışla da olsa sana temas etme arzusundan kaynaklanan bir şeydi. Çünkü insan ancak gördüğünü unutamazdı. Hele bunu bir de tazecek kokunla içimize çekince, eminim aklımız yerinden oynayacaktı. Şimdilik sabretmekten başka çıkar yolumuz yoktu. Bekleyecektik.

Seninle ilgili en somut görüntüler zaman zaman aşka gelip annenin karnında yaptığın tekmeleme gösterileriydi. Annen;" bakın, yine tekmeledi, şimdi buraya doğru gitti, kafası tam şurda" gibisinden sevinç sözcükleri bizleri de fazlasıyla mutlu etmeye yetip artıyordu. Babanın o dönemini pek anımsamıyorum ama ben, anne karnında bu denli hareketli, bu kadar gezgin bir bebek daha çok merak ediyordum, duymadım. Hele senin boyunda, senin kilodaki küçük dev adamın çevikliğine şaşırmamak elde değildi. "Eee Tuna Mergin, göreceğiz bakalım, ileride de böyle hareketli yerinde duramayan bir adam mı olacaksın, yoksa mutfaktan bir bardak su almaya bile üşendiğin için susuzluktan yanıp kavrulacak mısın ?!"

Yeter artık, bir ayda kaç hafta var, kaç hafta geçti, doğuma kaç hafta kaldı, haftada kaç gün, günde kaç saat, saatte kaç dakika, dakikada kaç saniye, saniyede kaç sealise var türünden sorulara yanıt arattığın. Boş ver eski bilgilerle bizleri oyalamayı. Erkeksen, arkam, önüm, sağım, solum sobe deyip çık ortaya, hadi bekliyoruz!

Dedesi

Nüfus Artışını, Büyük İnsanlığın Doğaya Egemenliği Dengeleyecektir

Mümtaz PEKER*

İnsanlık tarihi boyunca doğum-ölüm hızları arasındaki fark, dünya nüfusunun artışını belirledi. Tüm toplumlar da yüksek doğum hızı; topluluğun, ailenin devamını sağlaması, bunların etkinliğini, gücünü gösterme gereksinimi yanı sıra, tarım üretiminin emek gücüne dayanmasından ötürü uzun bir dönem sürdü. Bu dönem boyunca beslenme yetersizliği, salgın hastalıklar, doğal felaketler, savaşlar, barınma koşullarının elverişsizliği, giyecek azlığı gibi nedenlerden ötürü ölüm hızı da yüksek düzeyini korudu. Uzun dönem süresince görülen yüksek doğum-ölüm hızları sonucu, dünya nüfusunun artışı çok düşük düzeyde gerçekleşti⁽¹⁾.

Yakın dönem kayıtlarından yapılan tahminlere göre Miladın birinci yılındaki dünya nüfusu 300 milyondur. Yanılma payı bulunan bu tahmin temel alındığında, dünya nüfusunun yüksek doğum-ölüm hızları geçerliliğinde iki katına ulaşması 1750'li yıllarda oldu. Aynı çalışmalar Milattan önceki dönem içinde dünya nüfusunun ikiye katlanma süresinin 2000 yıl olduğunu tahmin ediyor, artık nüfusun ikiye katlanma süresinin azaldığını gösteriyordu⁽²⁾.

Büyük imparatorlukların din kurumu kaynaklı (Müslümanlıkta yok) nüfus kayıt sistemi verileri, 1700'li yıllardan sonra dünya nüfusunun büyüklüğü, artış hızı, ikiye katlanma süresi konusundaki bilgilerin güvenilirliğini artırdı. Öte yandan bu yıllardan başlamak üzere 1935-1955 dönemine kadar gelişmiş-azgelişmiş ülkelerin nüfuslanma biçimi farklılaştı. Bu yıllara kadar azgelişmiş ülkelerde, süregelen yüksek doğum-ölüm hızı örüntüsüne bağlı olarak egemen biçim olan düşük hızlı nüfus artışı devam etti. Buna karşın günümüz gelişmiş ülkelerinde, 1750'lerde başlayan sanayileşme kaynaklı olmak üzere ölüm hızlarının düşürülmeye başlamasından ötürü geleneksel örüntünün dışında bir nüfuslanma başladı. 1750-1900 dönemi içinde nüfus artışının bu ülkelerde yüzde 1'e ulaşması, hatta değişik zamanlarda yüzde 1,3 düzeyinde olması, bu ülkelerin nüfusunun 70 yıl ya da daha az bir zamanda ikiye katlanmasına neden oldu. İnsanlık tarihinde şimdiye değin görülmeyen bu nüfus artışı ile nasıl baş edileceği başta din kurumu yetkilileri olmak üzere, üniversitelerde, siyasal çevrelerde etkin biçimde tartışılmaya başlandı.

<http://www.google.com.tr/imgres?imgurl=http://www.dunyabulteni.net/resim>

Tartışmanın ilginç örnekleri olan İngiltere'deki "fakirlik yasası", Malthus'un "Nüfus ilkeleri üzerine bir deneme"si Avrupa'da nüfusun daha öncesine göre hızlı arttığı bu dönemde oluştu. Örneklerin temel dayanağı, toprağın sınırlı olmasına karşın, insanın üreme yeteneğinin sınırı olmadığıydı. Buna göre gıda üretiminin aritmetik, nüfus artışının ise geometrik olarak artacağını ileri süren Malthus, hayvanlardan, bitkilerden farklı, dünyanın her yerinde her zaman üreme yeteneği olan insanın üreme biçimini yeni bir düzene sokma gereği üzerindeki fikirlerini oluşturdu. Malthus hızlı nüfus artışını "önleyici kontrol" ya da "moral sakinme" dediği; evliliğin geciktirilmesi, koşulları uygun olmayanların hiç evlenmemesi, kadınların evlilik dışı cinsel ilişkilerden mümkün olduğunca kaçınmalarının önleyeceğini ileri sürdü. O'na göre toplumlar, önleyici kontrolleri yaşamlarında egemen kıldıkları sürece mutlu bir yaşamı sürdürebilirlerdi. Aksi halde insan ömrünü kısaltan, yaşamı çekilmez kılan "pozitif kontrol" olarak tanımladığı, bazılarının doğa kanunu, bazılarının insanın kendilerinin yarattığı, açlık-kıtık, salgın hastalıklar, savaşların görülmesiyle, büyük nüfus kayıpları olabiliirdi⁽³⁾.

Malthus, insanların fakirliğinin, sefaletin temel nedeni olarak nüfus baskısını gördü, çözümü ise insanların "moral sakinme" çerçevesinde yaşamlarına bağladı. Eleştirel bir gözle bakıldığında, Malthus'un sefaletin nedeni olarak üretim araçlarının mülkiyetinin sahipliğini, sosyal sınıfların varlığını, gelirin adil olmayan dağılımını ele almadığı, bunları hiç tartışmadığı hemen görülür.

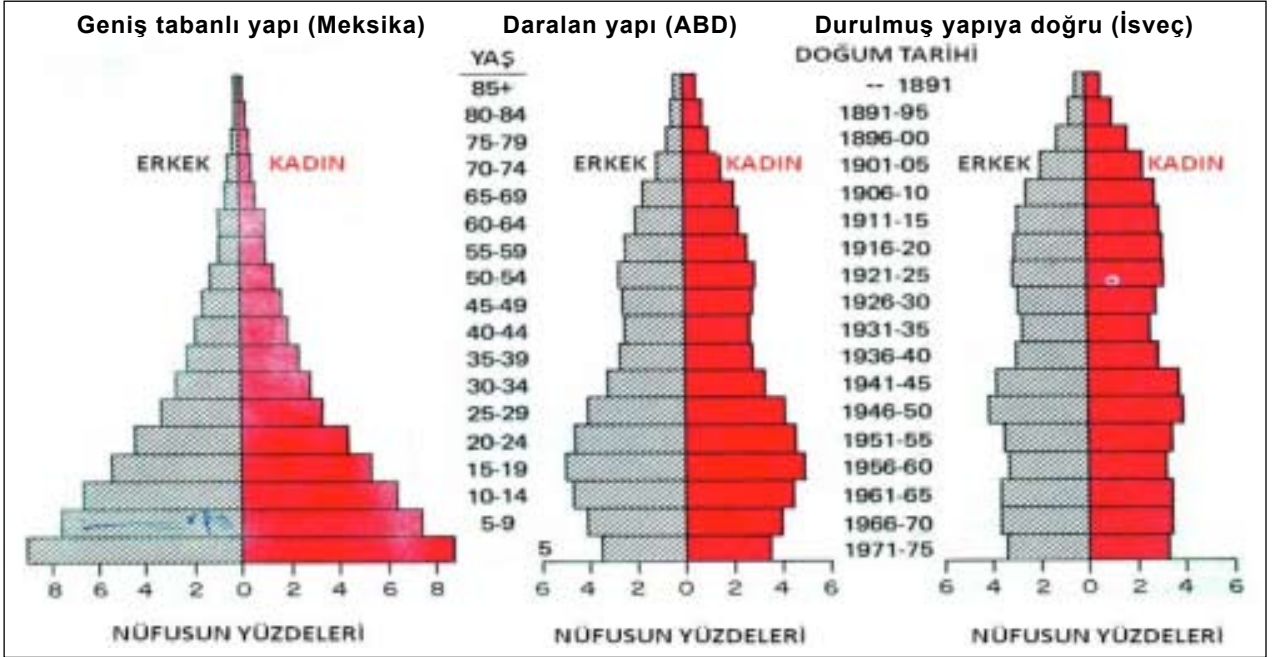
Avrupa'da ekonomik alanda görülen ilerlemeler açlığı, gıda kıtlığını azalttı, daha iyi beslenme koşulları genç nüfusun ölümlerinin zaman içinde hızının düşmesini sağladı. Öte yandan sağlık alanındaki uygulamalar da tüm yaş gruplarındaki nüfusun ölüm hızlarını düşürdü, hayatta kalma olasılıklarını artırdı. Her kuşağın yaşanan yıllar havuzuna katkısının artması, doğuştaki yaşam umudunu eskiye göre hem değiştirdi hem de yükseltti. Yüksek doğurganlık; sanayileşmenin temeli olan kitle eğitim sorununun çözülmesi, kadının çalışma yaşamına katılımı, aile gelirinin artması, yeni kentsel yaşam biçiminin oluşması, ebeveynlerin çocuklara verdiği ekonomik değerin, psikolojik değere dönüşümü sonucu düşük

http://i.telegraph.co.uk/multimedia/archive/01841/food-malthus_1841313c.jpg

* Dr. Sosyolog.

Grafik: Doğum-Ölüm Hızlarındaki Değişmeye Göre Nüfusun Yaş Yapılarının Farklı Üç Görünümü (1975) ⁽⁸⁾

hızda yeni bir dengeye ulaştı. Bu ülkelerde yaklaşık 100-150 yıl içinde yüksek doğum-ölüm hızlarından, düşük düzeydeki doğum-ölüm hızlarına geçişle birlikte düşük nüfus artışı başladı, bu dönüşümü açıklayan nüfussal dönüşüm kuramı 1947'de C.P. Blacker⁽⁴⁾ tarafından beş aşamalı olarak ileri sürüldü. Kuram daha sonra nüfusbilimciler arasında üç aşamalı olarak büyük kabul gördü⁽⁵⁾.

Kuramın ilk evresi 1940'lı yıllarda az gelişmiş ülkelerin yaşadığı örüntüyü de açıklıyordu. O yıllarda sorulan soru, "Az gelişmiş ülkelerdeki dönüşüm nasıl olacaktı?". Sosyal bilimlerde o yıllarda hiçbir bilimcinin tahmin edemediği büyük dönüşüm 1935-1955 döneminde az gelişmiş ülkelerin ölüm hızlarındaki ani düşüşte görüldü. Az gelişmiş ülkelerdeki ölüm hızı düşüşünü, sanayileşmiş ülkelerin geliştirdiği tıbbi teknoloji olanaklarının, etkin halk sağlığı hizmetleriyle halkın ayağına götürülmesi sağladı. Zamanı, hızı farklı biçimde olmak üzere az gelişmiş ülkelerde ölüm hızlarının örüntüsü yirmi yıl içinde birden değişti⁽⁶⁾; fakat doğurganlık yüksek düzeyini koruduğu için bu ülkelerde nüfus artışı, tarihte görülmeiyeen hızda (%2,5-3) artmaya başladı. Az gelişmiş ülkelerde nüfusun 24-28 yılda ikiye katlanmasının yarattığı, şimdiye değin görülmeiyeen nüfuslanma, büyük tartışmayı başlattı: Nereye gidiyoruz?

Nüfus patlaması olarak tanımlanan olayın ne kadar süreceği, dünya nüfusunun ulaşacağı büyüklüğün getireceği sorunlar konu ile ilgili çevrelerde büyük heyecan uyandırdı. Hızlı nüfus artışının sürmesi halinde, dünya kaynaklarının ciddi biçimde zorlanacağı, gelişmekte olan ülkelerde yetersiz olan ekonomik koşulların sefaletle dönüşeceği, çevre koşullarının hızla kötüleşeceği yapılan tartışmaların özünü oluşturdu. Sonuçta tartışmacılar iki zıt görüşe ayrıldı. Birinci gruptakiler nüfus artış hızını kısıtlamaya yönelik politikaların uygulanmasını, bunun için kaynak ayrılmasını önerdi. İkinciler ise dönemin nüfus artış hızını oluşturan doğum-ölüm hızları örüntüsünü zaman boyutlu olarak incelediler, kaygının gereksiz olduğunu ileri sürdüler. Kuramsal açıklamalarına göre gelişmekte olan ülkelerde de, Batı ülkelerindeki nüfussal dönüşüme uygun biçimde ölümlülükte olduğu gibi doğurganlıkta zaman içinde düşecek, nüfus artışı hızı da buna uygun olarak azalacaktır⁽⁷⁾.

1900-1950 döneminde dünya nüfusu 1,6 milyardan,

2,5 milyara yükselmişti; fakat beklenilmeyen nüfus artışı az gelişmiş ülkelerdeki doğum-ölüm hızlarının en çok olduğu 1955'den sonra görülmeye başladı. 1970 yılında dünya nüfusu yıllık ortalama yüzde 1,9'luk artışla 3,6 milyara ulaştı. Böyle bir artışla dünya nüfusu 36 yıl sonra (2006'da) iki katına ulaşacaktı. İşin ilginç yanı bu nüfusun büyük çoğunluğu genç nüfus olarak az gelişmiş ülkelerde olacak, çalışma çağı nüfusunun bu ülkelerde yeterli sanayileşme olmadığı için istihdam sorunları artacaktı (Grafik 1).

1960'lı yıllardan başlamak üzere değişik ülkeler, ekonomik planlama sürecine nüfus planlamasını sokmaya başladı. Bazı ülkelerde ise etkin aile planlaması hizmetleriyle hızlı nüfus artışının durdurulabileceği hipotezini test eden model uygulamaya kondu. Dünyanın en kalabalık ülkesi olan Çin'de kamu öncülüğünde ailelerin sahip olacağı çocuk sayısını belirleyen politika 1970'li yılların ikinci yarısında etkin biçimde uygulanmaya başlandı.

Dünya ölçeğinde doğurganlıktaki değişimin ne olduğunu görebilmek için Dünya Doğurganlık Araştırması 1980 öncesinde çoğu ülkede tamamlandı. Araştırma sonucuna göre doğurganlıkta düşmenin ülkemizde olduğu gibi⁽⁹⁾ bir dizi az gelişmiş ülkede de başladığı görüldü. Öte yandan 1980'li yıllarda nüfus-ekonomik büyüme konusunda yeni bir anlayış ortaya atıldı. 1980'li yıllarda birçok ülkede yönetime gelen liberal hükümetler; yerinden yönetime, hükümet dışı kuruluşlara, özelleştirme yaparak özel kesime kaynak aktarmaya özel önem atfediyordu. Kapitalist bloğun ilişkilerini serbest pazar anlayışı çerçevesinde uluslararası ticareti artırma amacıyla yeniden tanımlama, kurgulamaya çalışmaları başlatıldı. Bunların sonucu olarak gelişmekte olan ülkelerde özellikle planlamaya dayalı nüfus-ekonomik büyüme politikalarının yetersizliği, kamunun ailelerin sahip olacağı çocuk sayısının Çin'de olduğu gibi belirlenmesinin gereksiz olduğu uluslararası platforma taşındı. Konu ilk olarak **1994 Kahire Uluslararası Nüfus ve Kalkınma Konferansı**'nda tartışıldı, yeni bir büyüme anlayışının kavramlaştırılmasına, bunun içinin doldurulmasına çalışıldı⁽¹⁰⁾. Nüfus konusunda yeni sorun alanı olarak gelişmiş ülkelerdeki yaşlanan nüfus, gelişmekte olan ülkelere hızlı nüfus artışı, genç nüfusun sorunları ile göç ve sığınmacı konuları belirlendi. Nüfussal süreçlerin, nüfus yapısının; çevre, eği-

tim, insan hakları, sosyo-ekonomik büyüme gibi alanlarla olan karşılıklı etkileşimleri yeni nüfus-ekonomik büyüme anlayışı olarak kabul edildi⁽¹¹⁾.

Yeni anlayış içinde nüfusun ikiye katlanması değil, dünya nüfusuna bir milyar insanın kaç yılda ekleneceği, toplam nüfusun tüketim çılgınlığı içinde gereksinimlerinin nasıl karşılanacağı tartışılmaya başlandı. Doğurganlığın düşmesine karşın, nüfusun yaş yapısının momentinden ötürü nüfus artışı sürdüğü için dünya nüfusuna bir milyar nüfusun eklenme süresi kısaliyordu. Kısa zamanda dünya nüfusuna eklenen bir milyar nüfusla birlikte toplam nüfusun, tüketim çılgınlığını sürdürecektir enerji kaynaklarının yokluğunun nüfus artışını sınırlayacağı görüşü tartışılmaya başlandı⁽¹²⁾.

Malthus geometrik hızla artan nüfusa, aritmetik hızla artan gıdanın yetmeyeceğini, yeni yaşam biçiminin ne olması gerektiğini ortaya koymuştu. Şimdiki ise dünya nüfusuna eklenecek milyar nüfusun, enerji kaynaklarının azlığından ötürü süresinin uzayabileceğini; fakat ulaşılan dünya nüfusunun "**yeni pozitif kontrol**" etkisinde kalacağını söylüyorlar. Bunların başında mevcut sera gazı salırları sürerse, küresel sıcaklıkların artacağı, buzulların eriyeceği, büyük afetlerin yaşanacağı görüşü geliyor. İşin ilginç yanı Dünya Meteoroloji Örgütü'nün verilerine göre sera gazı salırlarının, 2010 yılında yüzde 5,9'la insanlık tarihinin en yüksek düzeyine ulaştığı belirtildi. Öte yandan 1950'li yıllardan bu yana dünyanın ortalama sıcaklığının bir derece artışını belirleyen Berkeley çalışma grubu, bu artışın temel nedeninin insan-doğa etkinliğinden kaynaklandığını ileri sürüyor. Son olarak Birleşmiş Milletler'in desteklediği Hükümetler-arası İklim Değişikliği Paneli adlı çalışma grubundaki 200 bilim adamının bulgusu, küresel ısınma ile halen yaşanan beklenilmeyen hava değişiklikleri arasındaki ilişkiye dikkat çekiyordu. Yeni pozitif kontrol olarak önümüzdeki yirmi yıl içinde şiddetli yağışların sel felaketlerini artıracacağı, Güney Asya'da yıkıcı yağmurların fırtınaları ikiye katlayacağı, deniz sularının kıyıları aşındırması ile kıyılardaki yer altı sularını etkileyeceği, yaygın kuraklık olaylarının daha sık yaşanacağı, sıcaklık artışının süreklilik göstereceği belirtiliyor. Hiç şüphesiz bunlardan en çok etkilenecek olanlar başta fakir ülkeler olmak üzere, yoksullar, çocuklar, yaşlılar olarak gösteriliyor.

Bu durumda "Malthus'un göremediğini, şimdikiiler de göremiyor ya da görmek istemiyor mu?" sorusu ister istemez aklımıza takılıyor. 1950'den bu yana hız kazanan insan-doğa ilişkisinin denetimsizliğini artıran, küreselleşme sürecinde hızlanan tüketim örüntüsünü yaratan üretim ilişkileri nedense hiç sorgulanmıyor. Başka bir anlatımla egemen üretim biçiminin, son yıllarda süresi kısalan; fakat dalga boyu artan krizleri aşma stratejilerinin küresel ısınmayı artıran dinamikler üzerine kurulması nedense tartışılmıyor. Öte yandan yalnızca fiziksel sermaye birikimine dayalı bir büyüme modelinin, dünya görüşü farklı olan bilimciler tarafından sürdürülebilir nitelikte olmadığı, bilinen bir gerçeklik olarak da değerlendiriliyor.

Sosyolojinin iki bulgusu öğretici olması yanında bize yol göstermesi açısından çok önemli. Tüm toplumlarda temel olan iki ilişkinin varlığını; bunların insan-insan ilişkisi ile insan-doğa ilişkisi olduğunu toplumbilim ortaya koydu. Günümüzde yaşanan nüfus-ekonomik büyüme ilişkisi, üretimi; tüketimi körüklemekten başka yol önermiyor. İnsan-insan ilişkilerinde eğitim, bilgi, diğer sosyal alt yapı harcamalarına verilecek önemle birlikte, kamunun önlem aldığı sürece insanların iş-güç sahibi olacakları, gelir dağılımının düzeleceği, zengin-fakir ülkeler arasında açılan farkın kapanacağı bir sistemi, büyük insanlık, insan-insan ilişkilerinin temeli yapacak biçimde kurgulayabilir. Öznesi barış, kardeşlik olacak sistemde, şimdiye değin yapılan savunma harcamalarının yönünün yukarıdaki amaçlara yöneltilmesi,

<http://kemalozer.files.wordpress.com/2010/11/cocuk-doga.jpg>

insan-insan ilişkilerine yeni bir boyut katabilir. Dünyanın en borçlu ülkelerinin (ABD ile AB ülkeleri), dünya nimetlerinden en iyi biçimde yararlanmalarını değil, büyük insanlığın dünya nimetlerinden aşgari düzeyde yararlanabileceği insan-insan ilişkileri kurgulanabilir.

Bu sistemde insan mutluluk, yetkinlik duygusunu doğada bulacak, doğa ile başka bir şeyi değiştirmek istemeyecektir. Doğanın üstünlüğünü; kendisinin, toplumun önceliği ile birleştirme yarışında olacak büyük insanlık, daha önce yaşananları, ilişkileri değil, doğayı kendi oluşumu içinde görerek, onu denetlemenin yollarını akılla, bilimle bulma uğraşını verecektir. Sözelimi tarımda yıllarca dayanan bitkilerden (pereniyal) ürün alınması başarıldığında hem beslenme sorunu büyük ölçekte çözümlenecek hem de yıllarca dayanan bitkilerin yaygınlaşması, karbon salımı üzerinde büyük etki yaratacaktır. Benzer şekilde nüfus artışını engelleyici olarak görülen enerji azlığı sorunu, günümüzde en çok enerjinin tüketildiği maden çıkarımındaki teknolojinin, biyolojik tekniklere kaydırılması sonucu büyük ölçekte çözümlenebilir. Enerji üretiminin yenilenebilir tekniklere(güneş, rüzgâr v.b) kaydırılması, petrole bağımlılığı azaltacak teknolojilerin geliştirilmesi, iklimin sosyal adalet çerçevesinde sabitlenmesi insanın doğa üzerindeki egemenliğini artıracaktır.

Hiç şüphesiz bu süreçte "insanlığı kutsallaşmış gelecek boyunduruğundan kurtarma güdüsü", doğayı anlama, açıklama, onu deneyimle elde ettiği bilgilerle denetleme biçiminde olgunlaşacak; fakat arkasından insan-doğa ilişkisinden ötürü yeni sorunlar bu sarmal içinde oluşacaktır. Büyük insanlık gelecek korkusunu bilimsel uğraşısı ile yendiği, başarıyı sağladığı, kültürünü bu temel üzerine kurguladığı sürece, oluşturduğu yeni insan-insan ilişkileri sayesinde nüfus artışını dengeleyebilir.

DİPNOTLAR :

1. Donalt J. Bogue: **Principles of Demography**,s:44-99, London,1969.
2. Baran Tuncer,: **Ekonomik Gelişme ve Nüfus**, Hacettepe Üniversitesi yayınları, Ankara, 1976.
3. Malthus, Thomas: **Three Essay on Population**, s.32-40, New American Library, New York,1960
4. C. P. Blacker: " Stages in Population Growth", **Eugenics Review** içinde, New York, 1947.
5. William Peterson: **Population**, s.11-14, New York, 1961
6. Davis Kingsley: "Az Gelişmiş Ülkelerde Ölüm Hızlarındaki Büyük Düşme", **İktisadi Kalkınma (seçme yazılar)** içinde s.31-35, Ankara,1966.
7. Bu görüş yanlısı olan Frejka, az gelişmiş ülkeler için yaptığı nüfus projeksiyon çalışmalarında, nüfus artış hızının belli bir süre sonra sifıra ulaşacağını varsaydı. Değişik doğurganlık varsayımlarına göre, yaptığı nüfus projeksiyonlarında bu ülkelerin 1980-2040 yılları arasında doğum-ölüm farkının sifıra ulaşan modelleri temel aldı. Thomas Frejka: **The Future of Population Growth-Alternative Paths to Equilibrium**, New York, Wiley, 1973. Benzeri kabulmeleri Dünya Bankası kendi çalışmalarında da aynı yıllarda uyguladı.
8. Arthur Haupt, ve Thomas T. Kane: **Population Handbook International Edition**, Population Reference Bureau's, s.24, Washington,D.C. 1980.
9. Hacettepe Nüfus Etütleri Enstitüsü: **Türkiye Doğurganlık Araştırması** 1978, Ankara, 1980.
10. Devlet Planlama Teşkilatı: **1994 Kahire Uluslararası Nüfus ve Kalkınma Konferansı Sonuç Bildirgesi,(basılı rapor)** Ankara, 1995.
11. Turgay Ünalın: **Nüfus ve Kalkınma Göstergeleri**, TÜBA yayını, s.11-14, Ankara, 2003.
12. Millennium Board Bildirisi: **İmkânlarımızın Ötesinde Yaşam**, TÜBA, Ankara, 2009.

Çingenele ve Sosyal Politika - 3 (Öneriler)

Umur AŞKIN*

Bu yazı dizisinin temel amacı Çingenele yönelik varolan tüm olumsuz imgelerin yanlışlığını ortaya çıkarmak değildir. Kalıpyargılar ve önyargılar nedeniyle birçoğunun derinden yaşadığı yoksulluğu ve sosyal eşitsizliği görmemizi engelleyen duvarları yıkmaktır.

Çingene/Roman toplumunun sosyo-ekonomik durumunun iyileştirilmesi için ne yapılmalıdır?

Sosyal politikaların temel amacı, insan(lar)ın refahını geliştirmek ve eğitim, sağlık, barınma ve sosyal güvenlik gibi temel gereksinimlerini karşılamaktır. Bununla birlikte, refahın geliştirilmesinde ve temel gereksinimlerin karşılanmasında iki farklı bakış açısı bulunmaktadır. İlki, genellikle insanların kontrol ederek "oldukları yerlerde" kalmalarını amaçlamaktadır. İkinci ise, onları, daha iyi bir yaşam olanaklarına erişebilmeleri için gereksinimlerden özgür kılma-yı arzulamaktadır.

İlk görüş, sosyal politikanın tarihsel gelişim sürecinde, sakıncaları ortaya konmuş ve özellikle ülkemizdeki uygulamalarıyla insan onuruna bağdaşmayan ve genellikle tek bir hizmet kalemi ile ortaya çıkan sosyal yardımları ön plana çıkartmaktadır. Sosyal yardımlar, değişik adlar altında, gereksinim içinde olanlara genellikle çalışmama karşılığında dağıtılan para, kömür, erzak gibi yardımlardır. Halkı umutsuzluğa ve bağımlılığa iten sosyal yardımlar ile sosyal politikanın tüm gereklerinin karşılanma olanağı yoktur (Fişek, 1996; 2007a; 2007b).

İkinci görüşün esas aldığı sosyal politika yaklaşımı, eğitimden istihdama, çalışma ilişkilerinden sosyal güvenliğe, sağlıktan sosyal hizmetlere kadar birçok bağımsız politikanın bileşkesi olarak ortaya çıkmaktadır. Yaşamı sorgulayarak kişinin en çok gereksinim duyduğu yaşamsal öğeleri temel insan hakkı olarak gören ve ön plana çıkartan ikinci görüş, daha adaletli bir toplumsal yapıyı ortaya çıkartacak ve insanca yaşama değer veren yöntem ve süreçleri bünyesinde barındırmaktadır. Bu yöntem ve süreçler yardımı ile insanların, yardıma gereksinim duymadan, kendi çabaları ile yaşamlarını sürdürebilmeleri olanaklı olmaktadır (Fişek, 1996; 2007a; 2007b). Bununla birlikte, küreselleşme süreci, ilk görüşü savunanların düşüncelerini temel alan uygulamaların yaşama geçirilmesine uygun ortam hazırlamıştır.

Böyle bir ortamda, Çingene/Roman toplumunu içine sürüklediği kısır döngüden kurtaracak, içinde bulundukları toplumsal eşitsizlikleri ortadan kaldıracak, daha iyi bir yaşama erişmek için umutlar taşıyacak sosyal politika uygulamaları neleri içermelidir? Çingene/Roman toplumunun içinde bulunduğu savunmasız ve korumasız durum ve konumlarını iyileştirmek için gerekli yaşam becerileri ve yeterlilikleri edinebilmeleri için gerekenler nasıl yapılmalıdır?

Çingene/Roman toplumunun sosyo-ekonomik durumu, konumunu, yeterliliklerini ve yaşam becerilerini arttıracak öneri ve politikalar, yalnızca Çingene/Roman toplumunun sosyo-ekonomik özellikleri göz önüne alınarak geliştirilmemelidir. Yaşadıkları bölgelerin sosyal ve ekonomik özellikleri ve sosyal ve ekonomik yapıdaki değişiklikleri de

göz önünde bulunduracak daha geniş düzlemde, "hak temelli" öneri ve politikalar geliştirilmelidir (Aşkın, 2011).

Çingene/Roman toplumu için yaşama geçirilecek sosyal politika uygulamalarının kalıcı ve sürdürülebilir olması önemlidir. Süresi birkaç yıl ile sınırlı, daha çok yürütücülerine çeşitli çıkarlar sağlayan "proje bazlı" uygulamalardan uzak durulmalıdır.

Kalıcı ve sürdürülebilir sosyal politika uygulamaları, yaşam biçimi, yaş grubu, barınma olanakları, eğitim durumları ve cinsiyet gibi farklılıkları içerecek çok boyutlu bir şekilde yaşama geçirilmelidir.

Çingene/Roman toplumunun gelir getirici etkinlikleri, diğer bir ifadeyle işgücü piyasaları ile geliştirdikleri ilişkiler, gelir durumları, sosyal güvence durumlarına bakılmalıdır. Çingene/Roman topluluklarının kendi içlerinde geliştirmiş olduğu dayanışma ilişkileri de göz önünde bulundurulmalıdır; bu dayanışma ilişkilerini zedeleyecek ve zayıflatacak uygulamalardan uzak durulmalıdır (Aşkın, 2011).

Konu başlıklarına göre Çingene/Roman toplumuna yönelik sosyal politikalar

Güvenceli, uygun ve düzenli işe erişim için olmazsa olmaz: Eğitim olanaklarının geliştirilmesi: Eğitim düzeyinin düşüklüğü, Çingene/Roman toplumu üyelerinin birçoğunun kentsel işgücü piyasalarında varolan güvenceli, uygun ve düzenli işlere erişim için gerekli olan niteliklere sahip ol(a) mamasının önemli nedenlerindendir. Eğitim, ekonomik süreçlere olduğu kadar sosyal süreçlere eklenmenin ve bütünleşmenin sağlanmasında da önemli bir araçtır. Bu nedenle, Çingene/Roman toplumunun genel eğitim düzeyinin yükseltilmesine yönelik politika ve uygulamalar geliştirilmelidir (Aşkın, 2011).

Çingene/Roman toplumunun genel eğitim düzeyinin yükseltilmesi için neler yapılmalıdır?

Eğitim olanaklarının iyileştirilmesi ve geliştirilmesinde yalnızca çocuklara yönelik, okullaşma oranını yukarıya çekecek uygulamalar yeterli değildir. Eğitim ve öğrenim olanaklara yeterince erişememiş gençler ve yetişkinler de hedeflenen gruplar arasında yer almalıdır. Bu konuda en eşitsiz konumda olan genç kız ve kadınlar için pozitif ayrımcılık politikaları uygulanmalıdır.

Günümüzde eğitime etkin bir şekilde katılım gittikçe daha maliyetli bir hale gelmektedir. Düşük ve düzensiz bir gelire sahip olan Çingene/Roman toplumunun çoğunluğunun bu maliyetleri karşılaması olanaklı değildir. Ailelere, çocukların eğitim erişimi ve sürecinin düzenli bir şekilde sürdürülmesi için "hak temelli" bir gelir sağlanması önemli bir eksiği gidercektir. Bu hak temelli katkı, zorunlu temel eğitimlerini tamamlayarak daha ileri seviyelerde sürdürmek isteyenler için eğitim yaşamlarının sonuna kadar sürdürülmelidir.

Eğitim olanaklarına erişememiş gençlerin ve yetişkinlerin eğitimi, hem temel eğitim hem de mesleki nitelikler kazandırılması açısından önemlidir. Mesleki niteliklerin geliştirilmesi, güvenceli, uygun ve düzenli işlerin bulunduğu işgücü piyasalarına erişimi kolaylaştıracaktır. Yetişkinlerin, özellikle yetişkin kadınların temel eğitime eriş(e)mmeden kaynaklanan eksikliklerin giderilmesi, zaman içerisinde eğitimin dışsallıklarının tüm Çingene/Roman toplumuna yayılmasına yol açacaktır.

Çingene/Roman toplumu içerisinde zorunlu temel eğitimin dışında, daha ileri düzeyde eğitim gören topluluk üyelerinin sayısının artması, uzun erimde topluluğun sosyal ve

* Yrd.Doç.Dr., Gaziosmanpaşa Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü Öğretim Üyesi ve Fişek Enstitüsü Çalışan Çocuklar Bilim ve Eylem Merkezi Gönüllüsü

ekonomik yaşama etkin katılımına olumlu yansiyacaktır. Topluluk üyelerinin farklı toplumsal ve ekonomik alanlarda görünürlüğünün artmasının topluluğa yönelik varolan önyargı ve kalıpyargıların kırılmasına da katkı sağlayacaktır.

Çingene/Roman toplumunun yerleşim yerlerinde ya da yakınlarında, yerel yönetimlerin, son yıllarda neredeyse her mahallede kurulan Roman dernekleri başta olmak üzere yerel sivil toplum kuruluşlarının, yöredeki okul yönetimlerinin ve öğretmenlerin ve üniversitelerin katılımı ve işbirliği ile oluşturulacak toplum merkezleri, etüd evleri olarak da işlevselleştirilmelidir (Aşkın, 2011). Etüd evi uygulaması, çocukların eğitimine ve başarısına olumlu olarak yansiyacaktır.

Toplum merkezleri, Çingene/Roman toplumunun kalkınmasına ve diğer toplum kesimleri ile bütünleşmelerine ve farklı toplum kesimlerin Çingene/Roman toplumunun sosyal gerçekliğine yönelik farkındalık oluşturulmasına da katkı sağlayacaktır. Bu merkezlerde, toplumsal cinsiyet temelli birimler oluşturulması, genç kızların ve kadınların toplumsal rollerinde, örneğin erken yaşta evlilik yapılmasına yönelik olumlu değişiklikleri ortaya çıkartabilir (Aşkın, 2011). Toplum merkezlerinde geliştirilecek dayanışma ilişkileri, birlikte üretme ve toplumsal sorunların, özellikle Çingene/Roman toplumunun toplumsal sorunlarının çözümünde birlikte öğrenme ve birlikte çözüm üretme çabalarına olumlu kazanımlar sağlayacaktır.

Roman derneklerinin, toplum merkezlerinin işletilmesine etkin katılımı, derneklerin örgütsel yeterliliklerinin güçlenmesine katkı yapacaktır. Örgütsel yeterlilikleri artan dernekler, Çingene/Roman toplumunun sosyal ve ekonomik sorunlarının ortaya çıkartılmasına; bu alandaki temel yurttaşlık haklarına erişim için gerekli işlemleri yapmalarına ve kurumlar hareketine geçirmek için baskı yapmalarına etki edecektir.

Roman derneklerinin gerçek anlamda birer sivil toplum örgütü kimliği edinmesine katkı sağlayabilecek bu süreç, derneklerin eylemleri ve yönlendirmeleri ile Çingene/Roman toplumuna yönelik sosyal politika uygulamalarının şekillenmesinde ve ivme kazanmasında da çok önemli bir işlev üstlenmelerine katkı sağlayacaktır. Çingene/Roman derneklerinin gerçek anlamda bir sivil toplum örgütü kimliğine sahip olması, kendi toplumlarını "ileri taşıma işlevi"ni (Fişek, 1996; 2007a; 2007b) yerine getirme özelliğini bünyelerinde barındırmaları anlamına da gelmektedir.

Maddesel yaşamın sürdürülmesi için "yaşam desteği gerekliliği": Hak temelli bir gelir mi yoksa sosyal yardım kılıfına bürünmüş sadaka dağıtımı mı?

Yoksulluğun en acımasız biçimini yaşayan toplumsal kesimler içerisinde yer alan Çingene/Roman toplumu üyeleri, maddi yaşam için gerekli gıdaları dengeli, yeterli ve düzenli olarak temin etmekte büyük sıkıntı çekmektedir. Bunun en önemli nedenleri gelirin düşüklüğü ve belirsizliği gelmektedir (Aşkın, 2011). Toplum yaşamına en az düzeyde de katılımın önünde engel oluşturan bu durumun, sosyal eşitlik ve sosyal adalet ilkeleri çerçevesinde ortadan kaldırılmasına yönelik geliştirilecek uygulamalar, yeryüzünü, Çingene/Roman toplumu için daha yaşanabilir bir ortam yapacaktır.

Hak temelli politikalar aracılığıyla gereksinimi olan kesimlere gelir aktarılması, gereksinimden kurtulma hakkının da bir gereğidir. Çoğu, çalışan yoksul kategorisinde olan Çingene/Roman toplumuna, temel fizyolojik gereksinimler arasında yer alan yeme, içme ve barınma için –"namerde gereksinim duymayacakları" ölçüde– hak temelli gelirin aktarılması, yaşamlarını sürdürmeleri için vazgeçilmez olan temel gereksinimlerin güvenceli bir şekilde karşılanması ve gelecek kaygısından kurtulmaları için elzemdir. Bu gelir

Şemikler- Yalı Mah. Babanne-Dede ve Torun

aktarımının, "şartlı gelir aktarımı" gibi düzensizlikler içermemesi de gereklidir. Bu uygulamalar, kısa erimde, Çingene/Roman toplumunda yaygın olan yoksulluk sorununun etkisinin azaltılmasına katkı sağlayacaktır. Uzun erimde ise, yoksulluğu ortadan kaldıracak ve Çingene/Roman toplumunun içinde bulunduğu eşitsizlikleri azaltacak, özellikle gelir düzeylerini yükseltecek ve onlara yeni iş alanları açacak politika ve uygulamalara yönelinmelidir.

65 yaş ve üstüne 2022 Sayılı yasa çerçevesinde üç ayda bir verilen maaş, miktarı az olmasına karşın, kısa süreliğine de olsa ailelere bir rahatlama sağlamaktadır. Tek ebeveynli ailelerin de benzer bir rahatlama gereksinimi vardır. Çeşitli nedenlerden, özellikle erkek ebeveynin olmadığı ailelerde, kadın ebeveynin eğitim düzeyinin düşüklüğü ve uygun iş çerçevesindeki iş olanaklarına erişim için gerekli vasıf düzeylerinin yetersiz olması, bu ailelerin uygun ve adil gelir kaynaklarına erişimi önünde önemli bir engeldir. Bu durumda olan ailelere hak temelli sürekli bir gelir sağlanmalıdır. Çingene/Roman toplumunun çoğunluğunun sosyal güvencesi olmadığı düşünülürse, hak temelli böylesi uygulamaların aile bireylerinin çevrelerini fark edebilmeleri yönünde önemli katkı sağlayacaktır. Sağlanacak gelir, birçok ailenin en azından karnının doymasına ve belli ölçülerde de olsa bir sonraki günü düşünmemelerini sağlayacaktır. Düzenli gelir, yoksulluk nedeniyle, çeşitli marjinal işlerde çalışmak zorunda kalan çocukların, eğitim alanında yapılacak etkin uygulamalarla birlikte çalışma yaşamından çekilmesine yol açarak yüzlerini okula dönmelerini sağlayabilir.

Barınma sorunu için sosyal konut gereksinimi

Çingene/Roman toplumunun yoksulluğa bağlı diğer önemli sorunu, sağlıklı ortamlarda gideremedikleri barınma gereksinimidir. Fiziksel yaşam alanları, küreselleşme sürecinde, daha çok "kent-içi çöküntü alanı", "varoş", "ge-

Şemikler- Yalı Mah. Araba ile çöp toplayanlar...

cekundu" ve "gettovari" bir görünüme bürünmektedir. Bunun yanı sıra İstanbul-Sulukule'de olduğu gibi bazı yaşam alanları, kentsel/rantsal dönüşüme kurban gitmektedir. Bu tür uygulamaların önüne geçmek için, fiziki yaşam alanlarının barınma alanı olarak iyileştirilmesi, varolan sosyal dayanışmayı, sosyo-kültürel dokuyu zedelemekten, olabildiğince "yerinde" ya da yakın bölgelerde "sosyal konut" bininci ile gerçekleştirilmelidir. Bunun gerçekleştirilmesi, kendi çabaları ile oluşturdukları iş çevrelerini kaybetmemeleri için önemlidir (Aşkın, 2011).

Gençlerin ve çocukların boş zamanlarını olumlu yönde kullanacakları, bireysel gelişimlerine katkı sağlayacak eğlenme, dinlenme ve spor etkinliklerini gerçekleştirebilecekleri alanların, hem şimdiki yaşam alanlarında hem de yapılacak sosyal konutlarda oluşturulması, çocukların ve gençlerin alkol, uyuşturucu gibi zarar verici ve suça bulaşmalarına yol açan kötü alışkanlıklardan uzak durmalarını sağlar.

Sağlık hakkının sağlanması: Genel Sağlık Sigortası çözümler olacak mı?

Türkiye'de sağlık güvencesi olmayanların sağlık hakkı Yeşil Kart ile sağlanmaktadır. Yeşil kart edinmek için gerekli olan işlemlerde sıkıntı yaşansa da, Çingene/Roman toplumunun bir kısmı bu haktan yararlanmaktadır. Bir kısmı ise, gerekli şartları taşımalarına karşın, gerekli işlemleri yerine getiremedikleri için bu haktan yararlanamamaktadır.

Genel sağlık sigortasının uygulamaya geçmesi ile birlikte yaraya ne kadar merhem olacağını hep birlikte göreceğiz. Aile hekimlerine yapılacak muayenelerden katkı payı alınacak olması; ilaç ve diğer tedavi araç ve gereçlerine hastanın (müşterinin) katkısının, sosyal güvenlik ve sağlık harcamalarındaki bütçe açıkları sebep gösterilerek her geçen gün artırılması; özellikle tedavi edici sağlık basamağını kullananları zor durumda bırakacaktır. İnsan sağlığının korunması ve hastalıklarla savaşımın kişinin cebindeki paraya gittikçe daha bağlı olması, Çingene/Roman toplumunu, yoksullukla savaşım noktasında zor durumda bırakacağı kesindir.

Bununla birlikte, gezici ve geçici tarım işçiliği yapanların, geçimlerini atık madde toplayarak temin edenlerin, hamallık yapanların çalışma koşullarının sağlık ve güvenlik koşullarına uymaması nedeniyle tedavi edici sağlık hizmetlerinden daha çok koruyucu sağlık hizmetlerine gereksinimleri bulunmaktadır.

Sonuç Yerine Son Söz

Çingene/Roman toplumuna yönelik geliştirilecek politika ve uygulamalar, Çingene/Roman toplumunun yaşamı sorgulanarak ve en çok gereksinme duydukları öğeleri sapatarak yaşam alanı bulmalıdır. Beslenme, barınma, sağlık gibi yaşam için vazgeçilmez gereksinimlerin ivedilikle karşılanması, sürdürülebilir insanca gelişme ve toplumsal kalkınma için gerekli adımların başında gelmektedir. Bu nedenle, son dönemlerde devletin (şefkatli!) dokunuşları ile karşılaşmaya başlayan Çingene/Roman toplumuna yönelik sosyal politika uygulamaları sağlık, toplumsal güvence (ve iş güvencesi), insanca gelir düzeyi, çalışma hakkı ve iş olanaklarının geliştirilmesi (ve yeni iş alanlarının açılması), aydınlanma (veya bilme) hakkı ve hak arama ve örgütlenme özgürlüğünü içeren yaşama verilen değerler bileşik göstergesinin (Fişek, 1992) tüm boyutlarını içermelidir. **Daha iyi eğitim olanaklarına ulaşan, daha iyi beslenme ve barınma olanakları sahip olan ve gelecekleri göreceli de olsa bir güvenceye kavuşan bireylerin niteliklerinin geliştirilmesi ve verimli alanlarda kullanılması onların moral güçlerini de yükseltecektir (Koray, 2000:43)**

Çingene/Roman toplumunun tüm bireylerine belirli bir yaşam düzeyi, kendilerini gerçekleştirme ve geliştirme olanağı sağlayacak önlem ve uygulamalar, göreceli de olsa onlara ekonomik ve sosyal alanlarda eşitlik sağlayacak tümelci bir yaklaşımla ele alınmalıdır. Yoksa yapılanlar ve yapılacak olanlar yalnızca günü ve yarınları doğruca yararlanmaları kurtarmaktan öteye geçemeyecek ve Çingene/Roman toplumunun yaşama koşulları daha da ağırlaşarak şu an içinde bulundukları sağlıksız yapının süregitmesinin önü alınamayacaktır.

Çingene/Roman toplumunun tüm bireylerinin Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olduğu gerçeğinden hareketle, Çingene/Roman toplumunun sosyal gelişiminin sağlanması ve yaşam koşullarının iyileştirilmesi onları gerçekten "özgür"leştirecektir⁽¹⁾.

Dipnot:

(1) Alan araştırmasında, özellikle çöpten toplanış battaniye, halı, kilim gibi eşyalarla oluşturdukları derme-çatma, ilkel çadırlarda, sürekli yer değiştirerek barınma gereksinimini karşılayan ve genellikle hem Çingene/Roman toplumu hem de diğeri tarafından Çingene olarak nitelendirilenler, içinde bulundukları kısırdöngüyü –sürekli bir yerde barınamayı– **özgürlük** olarak nitelendirmekte ve kendilerinin de **özgür** olduklarını ifade etmektedirler.

Kaynakça:

- Aşkın, Umur (2011), Küreselleşme Sürecinde Türkiye'de Yaşayan Romanların Sosyo-Ekonomik Durumları ve Beklentileri: İzmir İli Örneğinde Bir Alan Araştırması, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Anabilim Dalı, (Yayınlanmamış Doktora Tezi)
- Fişek, A. Gürhan (1992) "Güvence ve Sağlık", Çalışma Ortamı, Sayı:2 (10-14)
- Fişek, A. Gürhan (1996) "Yoksullukla Savaş (YOS)", Çalışma Ortamı, Sayı:24 (7-19)
- Fişek, A. Gürhan (2007a) "Sosyal Politikayı Böl ve Yönet", Çalışma Ortamı, Sayı:95 (4-5)
- Fişek, A. Gürhan (2007b) "Sosyal Hizmet ve Sosyal Yardımların Sosyal Politika Araçları İçerisindeki Yeri ("Genel"i "Yerel"e İndirmek)", (Cahit Talas Anısına) Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Sosyal Politika Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayınları No. 595 (333-350) Ankara
- Koray, Meryem (2000) Sosyal Politika, Ezgi Kitabevi: Bursa

İKİ DAKİKA DÜŞÜN

Tehlikeyi Tanıyalım

Kalıp Montajı Yapan İnşaat İşçileri

Mustafa TAŞYÜREK*

(mustafatasyurek@fisek.org.tr)

Durum: Yüksek tavanlı bir işyerinin betonarma duvar ve kolonlarının inşaatı sırasında, kule vinci ile çalışma platformlarında kalıp çakan işçilere kalıp bağlantı malzemesi taşınmaktadır.

İşçisinin bu çalışma sırasında karşılaşılabileceği tehlikeleri tanımlayabilir misiniz ?

Neler Olabilir ?

1. İşçiler çalışma platformundan düşebilir. Ellerine, ayaklarına çivi vb. bataabilir.
2. Çalışma platformundan aşağıdaki işçilerin üzerine malzeme düşebilir.
3. Vincin sapanı kopabilir, varil içinde taşınan malzeme işçilerin üzerine düşebilir.
4. İşçi sapana / vince vağı yük varilini çalışma platformuna çekerken aşağıya düşebilir.
5. Vinçe asılı yük bidonu işçilere çarpıp aşağıya düşmelerine neden olabilir.

> Yanıtı 9. sayfada

* Kim. Müh., İş Sağlığı+İşletme Yönetimi Bilim Uzmanı
Çalışma Bakanlığı Eski İş Güvenliği Müfettişi (1978-1985)
İş Güvenliği Uzmanı (A Sınıfı Sertifikalı)
Fişek Enstitüsü Çalışan Çocuklar Bilim ve Eylem Merkezi Vakfı Denetim Kurulu Üyesi

ÇALIŞMA ORTAMI DERGİSİ BİLİMSEL DANIŞMA KURULU

Prof. Dr. Şeyda AKSEL
Prof. Dr. Yasemin GÜNAY BALCI
Jeom. Erdoğan BOZBAY
Prof. Dr. Ayşen BULUT
Ecz. Dr. Ayçe ÇELİKER
Prof. Dr. Murat DEMİRCİOĞLU
Prof. Dr. Necati DEDEOĞLU
Dr. Seyhan ERDOĞDU
Mak. Y. Müh. Aykut GÖKER
Prof. Dr. Bahar GÖKLER
Dr. Uğur GÖNÜL
Prof. Dr. Güler Okman FİŞEK
Prof. Dr. A. Gürhan FİŞEK
Prof. Dr. Hamit FİŞEK
Prof. Dr. Kurthan FİŞEK
Oya FİŞEK
Prof. Dr. Alpaslan IŞIKLI
Prof. Dr. Ali Esat KARAKAYA
Prof. Dr. Müge ERSOY KART
Prof. Dr. Muammer KAYAHAN
Prof. Dr. Ahmet MAKAL
Prof. Dr. Ferhunde ÖZBAY
Prof. Dr. Nevzat ÖZGÜVEN
Prof. Dr. Şerife Türcan ÖZŞUCA
Mümtaz PEKER
Prof. Dr. Sarper SÜZEK
Kim. Müh. Mustafa TAŞYÜREK
Dr. Engin TONGUÇ
Prof. Dr. İsmail TOPUZOĞLU
Mim. Y. Müh. Cihat UYSAL
Prof. Dr. İsmail ÜSTEL
Dr. Ecz. Leyla ÜSTEL

ÇALIŞMA ORTAMI DERGİSİ BİLİMSEL DANIŞMA KURULU'NUN YİTİRDİĞİMİZ AMA HEP ARAMIZDA OLAN ÜYELERİ

Doç.Dr. Ömer Tunç SAVAŞCI
Prof.Dr. Cahit TALAS

İÇİNDEKİLER

- **ANIMSA**
Toplum Hekimliğine Gönül Verenler - 9
Motosikletli Ebe Hayru Nisa Gökay 2
A.Gürhan FİŞEK
- **ÇOCUK HABER**
Önce Kafalar Değişmeli 5
Feyza CENGİZ
- **ÇOCUK HABER**
Basından - Korkunç 6
- **ÇOCUK EMEĞİ**
Ücretsiz Aile İşçisi Çocuklar ve Sorunları 7
Ülfiye ÇELİKKALP
- **İŞ SAĞLIĞI GÜVENLİĞİ**
Merdiven Güvenliği 10
Mustafa TAŞYÜREK
- **TOPLUM**
Küçükken Olan Büyük Şeyler 14
Taşkın YILDIRIM - Emine DURMUŞ
- **TOPLUM**
Baba, Torunun Baba Oluyor 16
Erdoğan BOZBAY
- **NÜFUS**
Nüfus Artışını, Büyük İnsanlığın Doğaya
Egemenliği Dengeleyecektir 17
Mümtaz PEKER
- **SOSYAL POLİTİKA**
Çingeneler ve Sosyal Politika - 3
Öneriler 19
Umur AŞKIN
- **BULMACA**
İki Dakika Düşün: Tehlikeyi Tanıyalım :
Kalıp Montajı Yapan İnşaat İşçileri 23
Mustafa TAŞYÜREK

Kütüphane

Nusret H. Fişek Bilim ve Sanat Ortamı

<http://kutuphane.fisek.org.tr>

- **Sahibi:** Fişek Enstitüsü Çalışan Çocuklar Bilim ve Eylem Merkezi
Vakfı Adına
A. Gürhan FİŞEK (e-posta: agf@fisek.org.tr)
- **Sorumlu Yazı İşleri Müdürü:**
A. Gürhan FİŞEK (e-posta: agf@fisek.org.tr)
- **Yönetim Yeri:** Selanik Cad. Ali Taha Apt. 52/4
Kızılay 06650 ANKARA (e-posta: bilgi@fisek.org.tr)
Tel: 0312 419 78 11 • Faks: 0312 425 28 01 - 395 22 71
- Web sayfası: www.fisek.org.tr
- Çalışma Ortamı Dergisi'nde yayınlanan yazılar,
resimler kaynak gösterilerek kullanılabilir.
- Bu dergide yayınlanan yazıların sorumluluğu yazarlarına aittir.
Bu bir HAKEMLİ dergidir.

- Çocuk Dostu'muz olanlara dergi ve kitaplarımız
düzenli olarak gönderilmektedir.
Sizleri de Çocuk Dostu'muz olarak görmek isteriz.
- Çalışma Ortamı Dergisi iki ayda bir yayınlanır.
(Yerel Süreli Yayın)
• ISSN 1302-3519
- Sayı: 122 • Mayıs - Haziran 2012
• Ücretsizdir
- **Yapım ve Basım:** Büyük Anadolu Medya Grup
İstanbul Cad. Elif Sk. Sütçü Kemal İşhanı No:7/188
İskitler 06060 ANKARA
Tel: 0312 384 30 70 (Pbx) • Fax: 0312 384 30 57
Baskı Tarihi : 15 Mayıs 2012